

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 16

27—28 april.

Debatter m. m.

Tisdagen den 27 april.

Sid.

Interpellation av herr Persson, Karl, om ökad import av hönsfoder m. m. 4

Onsdagen den 28 april.

Svar på interpellation av herr Heiding ang. bränsletilldelningen på Öland 5
Svar på interpellation av herr Tjällgren ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m. 9
Villkoren för ändring i kommunal indelning m. m. 13
Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget 31
Ang. arvet efter Karin Svensson från Delsbo socken 43
Ökad järnmalmsbrytning i de norrbottniska malmfälten m. m. . . 46
Om ökat brandskydd vid vissa elevhem m. m. 49
Interpellation av herr Lundqvist ang. tandteknikernas befogenhet 52

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Onsdagen den 28 april.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning m. m. . . . 13
Statsutskottets utlåtande nr 62, ang. anslag till bidrag till svenska textilforskningsinstitutet 31
— nr 63, ang. anslag till tackande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet 31
— nr 64, ang. fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta vissa beredskapsarbeten 43
— nr 65, ang. anslag till landsfiskalerna m. fl.: avlöningar 43
— nr 66, ang. avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv m. m. 43
— nr 67, ang. anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl. 46
— 68, ang. avskrivning av vissa fordringar, redovisade såsom proprietalanser i medicinalstyrelsens räkenskaper 46
— nr 69, ang. upptagande å riksstaten för budgetåret 1948/49 av ett underskott för luftfartsfonden 46
— nr 70, ang. anslag till väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond 46

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 71, ang. anslag till förskott till vissa plankostnader m. m.	46
— nr 72, ang. försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter	46
— nr 73, ang. Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds rätt till malmbrytning	46
— nr 74, ang. ersättning till chauffören V. Bjurman för bilskada vid motorplogning	47
— nr 75, ang. anvisande av medel för försök med visst system för elektrifiering av avlägsna bygder och gårdar	47
— nr 76, ang. bidrag till metallografiska institutet	47
— nr 77, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: utrikesdepartementet	47
— nr 78, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: handelsdepartementet	47
— nr 79, ang. stat för försvarets fastighetsfond m. m.	47
— nr 80, ang. befrielse för C. G. Högborg från viss återbetalningskyldighet till kronan	47
— nr 81, ang. ersättning till värnpliktige G. I. Lager för skada, ådragen under militärtjänstgöring	47
— nr 82, ang. ersättning till textilarbetaren E. S. Nilsson för skada, ådragen under militärtjänstgöring	47
— nr 83, ang. rätt för idrottsmän, som deltaga i olympiader och landskamper i fri idrott, att av statsmedel erhålla ersättning för förlorad arbetsförtjänst	48
— nr 84, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: ecklesiastikdepartementet	48
— nr 85, ang. vissa anslag till dövtumskolorna	48
— nr 86, ang. anslag till överstyrelsen för yrkesutbildning	48
— nr 87, ang. anslag till konstfackskolan	48
— nr 88, ang. anslag till nybyggnad för statens rättsläkarstation i Stockholm	48
Bevillningsutskottets betänkande nr 35, ang. vissa frågor rörande nykterhetslagstiftningens utformning	48
Bankoutskottets utlåtande nr 12, ang. pension åt framlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis änka	48
— nr 22, ang. livränta till Elisabeth Kjellbing m. m.	48
— nr 26, ang. provisoriskt pensionstillägg till pensionerade f. d. beställningshavare på försvarsväsendets reservstater	48
— nr 27, ang. vissa kostnader för allmänt kyrkomöte	48
Första lagutskottets utlåtande nr 31, ang. införande av en svenska folkets nationaldag	48
Andra lagutskottets utlåtande nr 21, ang. översyn av lagen om allmänna barnbidrag m. m.	48
— nr 22, ang. de särskilda barnbidragen till änkors och invaliders m. fl. barn	48
— nr 23, ang. vidgad tillämpning av lagen om särskilda barnbidrag till att omfatta även änklingars barn	48
Första tillfälliga utskottets utlåtande nr 11, ang. bättre tillgodoseende av landsbygdens intressen och näringar vid arbetstillståndsgivningen	48
— nr 12, ang. skärpta bestämmelser avseende skydd mot eldfara inom elevhem vid vissa skolor och anstalter	49

Tisdagen den 27 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 20, 21 och 24 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med hänvisning till bifogade läkarintyg får undertecknad härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från den 20 april till och med den 11 maj 1948.

Avesta den 20 april 1948.

Sven Boman.

Riksdagsman *Sven Boman*, som för närvarande vårdas på Avesta lasarett, är på grund av sjukdom (myocarditis chron.) oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 20 april t. o. m. omkring den 11 maj 1948, vilket härmed intygas.

Avesta den 23 april 1948.

Birger Brisfors,
l:e underläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 143, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skogsvårds lag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 146, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd

åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 147, i anledning av framställningar om understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt för kaptenen i livgrenadjärregementets reserv E. A. Clementz m. m.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt förre extra ordinarie folkskolläraren P. G. Bohlins efterlevande m. m.;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., såvitt angår under punkten 4 gjord framställning om årlig livränta till änkan Elina Olofsson;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till uppskjuten livränta för vissa professorer vid enskilda högskolor; samt

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 213, angående samarbete med Stockholms stad för utbyggnad och drift av Sabbatsbergs sjukhus samt försäljning till staden av serafimerlasarettets fastigheter m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 216, med förslag till militär rättegångslag m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 217, med förslag till ändrad ly-

Interpellation om ökad import av hönsfoder m. m.

delse av 17—20, 22, 96 och 101 §§ regeringsformen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 218, angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Holmbäcks* motion, nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till universitetssjukhusen.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, statsutskottets utlåtanden nr 62—88, bevillningsutskottets betänkande nr 35, bankoutskottets utlåtanden nr 12, 22, 26 och 27, första lagutskottets utlåtande nr 31, andra lagutskottets utlåtanden nr 21—23 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11 och 12.

Herr *Schlyter* väckte en motion, nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården.

Motionen bordlades.

Interpellation om ökad import av hönsfoder m. m.

Herr *PERSSON, KARL*, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! År 1947 importerades till Sverige 2 084 ton ägg för i runt tal 3 kronor per kg eller för 6 206 000 kronor och enligt tidningsreferat har chefen för L. K:s utrikessektion fil. dr Gösta Widell vid sammanträde med representanter för handeln upplyst att »av ägg torde man detta året kunna få importera avsevärt mer än under fjolåret».

Trots denna import har det under de flesta av årets månader visat sig vara så stor brist på ägg i den allmänna handeln, att regeringen har sett sig nödsakad att föreskriva normalpriser på ägg från den 7 september 1947, vilka varit

gällande till i mitten av mars i år, detta för att inte bristen på ägg i den allmänna marknaden skulle slå igenom med högre priser än i jordbrukskalkylen beräknade.

Samtidigt har chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Sträng, vid olika tillfällen under året förklarat att vi ha fler höns i landet än vi ha råd till. Nu vet jag mycket väl att det varit förenat med svårigheter att importera foder till såväl höns som övriga husdjur. Dock måste sägas, att i den mån denna svårighet har berott på valutaläget, har detta ytterligare försämrats genom importen av ägg i stället för av hönsfoder. Foderkostnaden utgör knappast mer än halva produktionskostnaden för äggen. Andra kostnader äro rekryteringskostnader, kostnader för hönsbarn, arbetskostnader samt räntekostnader m. m. Då dessa kostnader inte stiga i nämnvärd grad, om foder kan anskaffas, så att hönsen kan utfodras rationellt, betyder detta, att om det varit möjligt att importera hönsfoder för 3 miljoner kronor och fördelat till den — fortfarande enligt statsrådet Sträng — för stora hönsstammen, så hade vi kunnat producera dessa importerade ägg själva och samtidigt spara utlandsvaluta för minst 3 miljoner kronor.

Ett annat alternativ hade varit att vi hade importerat hönsfoder för hela det för äggimport använda beloppet, då det svenska kosthållet hade förbättrats med ytterligare 2 000 å 3 000 ton ägg och detta med samma belastning på vår handelsbalans. Samtidigt hade i båda fallen det svenska jordbruket och i synnerhet småbruket fått en välbehövlig inkomstförbättring. De andra produktionsfaktorererna finnas och hade kunnat utnyttjas mera fullständigt och rationellt.

Vad som emellertid uppkallat mig till denna interpellation är det förut omtalade uttalandet av dr Widell. Skola vi under detta år importera avsevärt mer ägg än under fjolåret samtidigt som våra egna höns svältfodras, betyder detta en ny förlust för jordbruket och en hårdare påfrestning på vår ansträng-

Ang. bränsletilldelningen på Öland.

da handelsbalans än om vi i stället kunna importera hönsfoder. Vissa tecken tyckas tyda på att importläget för fodermedel håller på att förbättras. Bland annat har ju klippartiet i Argentina frigivits utan extra utförselavgift och mera har enligt uppgift kunnat inköpas.

En något rimligare hönsfodertilldelning skulle även betyda att det gick att släppa havregrynen fria utan risk för att dessa ginge till hönsen, då dessa gryn äro alldeles för dyra till hönsfoder. En aldrig så liten avveckling av ransoneringsystemet skulle hälsas med tillfredsställelse.

Jag vet mycket väl att även andra svårigheter kunna vara förenade med nu påtalade förhållande, såsom redan uppgjorda handelsavtal o. d., men jag anser dock att allt som kan göras i berörda avseende, även bör göras.

Med hänvisning till vad jag framhållit anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Anser statsrådet det möjligt att öka importen av hönsfoder och minska importen av ägg i motsvarande grad, och är statsrådet i så fall villig att medverka till att så blir förhållandet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 219, angående godkännande av avtal rörande Stockholms och Göteborgs högskolors framtida ställning m. m.

Ang. bränsletilldelningen på Öland.

Herr statsrådet *ERICSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Heidings interpellation angående bränsletilldelningen på Öland, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Heiding till mig framställt följande fråga: »Är statsrådet beredd att medverka till att en mera tillfredsställande tilldelning av bränsle kan komma befolkningen på Öland till del?»

Jag har tillåtit mig dröja med besva-

randet av denna interpellation i förvisningen om att de av interpellanten uttryckta farhågorna för Ölands bränsleförsörjning skulle visa sig vara överdrivna. Utvecklingen under den mellanliggande tiden ger också belägg för att mitt antagande varit riktigt. Det föreligger ingen brist på bränsle för Ölands försörjning. Jag vill därför nu begränsa mig till en kort redogörelse för de omständigheter, som synas ha legat till grund för interpellationen.

I försörjningsplanen för bränsleåret 1947/48 fastställdes, att bränslebehovet på Öland skulle tillgodoses intill 15 procent med koks och resten med brunkolsbriketter. Så snart dessa planer blevo kända, gjordes uttalanden, att man på Öland hellre ville ha »riktig ved» i stället för briketter. Erforderlig ved, avsedd för tändning och i viss utsträckning även för tillgodoseende av normalvedsbehovet, anskaffades från Grankullavikens sågverk på så sätt att bränslekommissionen träffade avtal med statens

Ang. bränsletilldelningen på Öland.

skogsindustrier om leverans av ribb- och bakved till en kvantitet av 10 500 m³. Detta vedparti härrörde från sågningarna under hösten 1946 och våren 1947. Veden fanns sålunda i upplag redan sommaren 1947, och då såväl sommaren som hösten ur torkningssynpunkt voro idealiska, torde det icke vara riktigt som interpellanten påstår, att denna ved är sur och omöjlig att använda under vintern.

Beträffande prissättningen på ribb- och bakveden kan nämnas, att priset fastställdes till 10 kronor per m³ fritt upplag vid sågverket eller 10:75 per m³ fritt fartygs sida. På grund av en missuppfattning såldes veden i början till ett pris av 4:50 per m³, men detta var ett pris, som av säljaren fastställts för leverans av ved till de hos säljaren anställda, och avsåg icke leveranser till vedhandeln. De höga kostnaderna för transporter, hantering och vedhandelsvinst gjorde emellertid, att konsumenternas pris blev mycket högt, särskilt vid leveranser till de södra delarna av Öland. Med anledning härav beslöts, att ett pris av högst 15 kronor per m³ finge uttagas, och överskjutande kostnader skulle bestridas av vedclearingen.

Fram till tiden för interpellationens framställande hade endast ungefär 2 500 av den sammanlagda kvantiteten om 10 500 m³ ribb- och bakved tagits i anspråk. Resterande kvantitet var bränslekommissionen enligt avtal skyldig övertaga per den 1 april och borttransportera för att bereda plats för den nya produktionen av ribb- och bakved. Under dessa omständigheter ansåg kommissionen det riktigtast att i första hand sörja för att ribb- och bakveden togs i anspråk för det aktuella behovet.

I interpellationen framhålles, att brunkolsbriketterna tagit slut, vilket var riktigt. Jag vill emellertid inte underlåta att framhålla, att förhållandet skulle ha varit annorlunda, om framför allt ölänningarna, som på tidigt stadium visste, att koks- och vedtillgångarna icke skulle ensamt förslå för Ölands bränsleförsörjning, hade tagit hem brunkolsbriketter i snabbare takt än som skedde.

De få kollagerhandlare, som äro verk-samma inom ifrågavarande distrikt, ha under fjolåret ständigt haft sina lager fyllda med briketter, varför bränslekommissionens upprepade uppmaningar att taga in flera laster till lager gång på gång under sommaren och hösten 1947 måste avvisas, enär efterfrågan var ganska ringa. Under senhösten blev efterfrågan bättre, och lagerhandeln fick avsättning för sina lager och kunde också taga hem flera fartygs-laster, men då hade säsongen framskridit så långt, att tillförseln av briketter till landet icke längre var så riklig som tidigare.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda understryka, att det icke vid interpellationstillfället förelåg någon faktisk brist på bränsle på Öland, enär där fanns tillgängligt ca 8 000 m³ torr ribb- och bakved. Härjämte fanns en reserv av ca 6 000 m³ kastved, som dock ansågs böra reserveras för bränsleåret 1948/49. Importen av brunkolsbriketter återupptogs i början av mars. Brikettlaster destinerades omedelbart till Kalmar för vidarebefordran till Öland, och tillgången på briketter är nu sådan, att all efterfrågan därpå kan tillfredsställas.

Herr HEIDING: Herr talman! Jag ber att få fram bära mitt tack till herr statsrådet för det avlämnade svaret. Det är dock vissa punkter däri, som torde tärva ett bemötande.

Herr statsrådet har till en början framhållit: »Jag har tillåtit mig dröja med besvarandet av denna interpellation i förvissningen om att de av interpellanten uttryckta farhågorna för Ölands bränsleförsörjning skulle visa sig vara överdrivna. Utvecklingen under den mellanliggande tiden ger också belägg för att mitt antagande varit riktigt. Det föreligger ingen brist på bränsle för Ölands försörjning.» Av detta uttalande synes det framgå, att jag skulle ha varit ute i ogjort väder, när jag framställde min interpellation. Men jag vill framhålla för herr statsrådet, att ungefär samtidigt därmed hade stadsfullmäktige i Borgholm ett sammanträde, vid vilket

Ang. bränsletilldelningen på Öland.

bränsleläget på Öland diskuterades. Jag skall be att få referera två av de anföranden, som hölls vid detta sammanträde. Talarna tillhöra det parti som statsrådet representerar.

Den förste talaren yttrade följande: »Det är allmänt känt, att Öland blivit synnerligen illa tillgodosett i fråga om bränsle. Frågan är dock om allt har gjorts för att få rättelse. Uppvaktningsarna i kommissionerna kunna nog vara bra, men här borde man ha gått direkt till departementschefen. Jag tror inte, att någon landsdel blivit så missgynnad som Öland inte bara i år utan även förra året. Det är tur att vädret varit mildt i vinter, annars hade här inträffat en katastrof. Nu hänvisar man till att briketter funnos att köpa i höstas. Då togs det också ut licenser, men alla ha inte råd att köpa upp lager för en hel vinter. Sedan briketterna vid jultiden tog slut, har här inte funnits annat än ribbved, och det är ett faktum, att den är hopplös som bränsle. Det är inte nödvändigt, att det skall vara på detta sätt.» Uttalandet från den andre talaren lyder: »Fattigt folk har bara ribbveden att tillgå, och det är otänkbart att få varmt med den. För att få en snar rättelse böra vi uppvakta landshövdingen. Åtminstone borde den som köper en kubikmeter ribbved få lika stor mängd torr ved. Mars månad kan bli svår, och vi kunna inte bara vänta och hoppas på att det skall ordna sig.» Sedan yttrade sig flera talare i samma riktning, men jag skall inskränka mig till vad jag nu framhållit och inte fortsätta med uppläsningen. Stadsfullmäktige beslöt att utse två personer, som skulle uppvakta landshövdingen och till honom framföra stadsfullmäktiges synpunkter.

Att brunkolsbriketter senare ha kommit in, är tacknämligt. Det är ju möjligt, att interpellationen har påskyndat detta, så att befolkningen på Öland kunnat få briketter i erforderlig utsträckning.

I försörjningsplanen för bränsleåret 1947/48 har ju fastställts, att bränslebehovet på Öland skulle tillgodoses intill 15 procent med koks och för resten med brunkolsbriketter. Så snart detta blev

känt, uttalade många av förbrukarna på Öland, att de inte hade någon erfarenhet av brunkolsbriketter, och det gjordes därför ett visst motstånd mot att använda dem. Jag erkänner, att sedan man fått pröva briketterna, gick det bättre. Men innan man kunde fylla på briketterna, måste man ha eldat upp med torr ved, och det erfordrades därför i alla fall, att det fanns sådan. I interpellationssvaret framhålles härom: »Erforderlig ved, avsedd för tändning och i viss utsträckning även för tillgodosende av normalvedsbehovet, anskaffades från Grankullavikens sågverk på så sätt, att bränslekommissionen träffade avtal med statens skogsindustrier om leverans av ribb- och bakved till en kvantitet av 10 500 m³. Detta vedparti härrörde från sågningarna under hösten 1946 och våren 1947. Vedan fanns sålunda i upplag redan sommaren 1947, och då såväl sommaren som hösten ur torkningssynpunkt voro idealiska, torde det icke vara riktigt som interpellanten påstår, att denna ved är sur och omöjlig att använda under vintern.» Jag vill med anledning av detta bara säga, att så som veden där var upplagd, alldeles tätt i stora högar, var det absolut omöjligt, att den skulle kunna torka. Jag skall sedan be att få visa statsrådet — och dem av kammarens ledamöter som kunna vara intresserade — några fotografier av hur veden är upplagd i stora högar så tätt, att det inte finns någon möjlighet, att den blir torr och lämplig att användas som bränsle. Timret till Grankullavikens sågverk kommer i mycket stor utsträckning sjöledes och tas upp ur sjön och sågas sönder. Ribborna och avfallet läggs sedan i högar och kunna inte torka på långa tider. Om veden hade legat mera rymligt, hade man kunnat tänka sig, att den hade blivit torrare och bättre. Jag förstår, att herr statsrådet inte har sett upplagen där och själv kunnat bedöma frågan, men det är egendomligt, att herr statsrådets sagesmän ha kunnat upplysa om att veden var torr och bra och lämplig som bränsle. Att veden ansetts vara olämplig, framgår också av uttalandena från stadsfullmäktige i Borgholm.

Ang. bränsletilldelningen på Öland.

Vad sedan beträffar prissättningen på veden, var ju lägre pris åsatt den till en början. Därefter bestämdes ett pris av 15 kronor per m³ fritt hemkörd. Jag vill inte säga, att det är oskäligt om veden varit torr. Men nog är det i högsta laget att betala 15 kronor för sådan ribbved, som är sur och möjlig och oduglig till bränsle under den tid av året, som det här är fråga om. Jag har i min interpellation framhållit, att ribb- och ytveden vid Grankullavikens sågverk bör komma till användning som hushållsved under sommaren, och om priset icke sättes alltför högt, finnes förutsättning för att den skall bli efterfrågad. Jag har inte ansett, att man helt och hållet skulle kasta bort denna ved, utan anser att den skulle kunna komma till användning. Kan den komma ut till förbrukarna och staplas upp, så att den blir luftad och får torka, kan den bli mycket bra som hushållsved på sommaren, och om den blir riktigt torr, kan den läggas in och användas en kommande vinter.

Att det inte hade gått åt mer än 2 500 m³ av den sammanlagda kvantiteten på 10 500 m³, visar tydligt, att det har varit något fel på veden; annars skulle den ha använts i större utsträckning. Ansvar för att Ölands befolkning blivit erbjuden så dålig ved vilar väl närmast på kristidsstyrelsen och bränslekontoret i Kalmar, som inte varit så angelägna om att se till att man skickat bättre bränsle till Öland än som här varit fallet.

Herr statsrådet säger också: »I interpellationen framhålles, att brunkolsbriketterna tagit slut, vilket var riktigt.» Det har alltså inte kunnat bestridas, att briketterna voro slut vid den tid, då jag framställde min interpellation. Statsrådet tillägger, att förhållandet skulle ha varit bättre, om förbrukarna tagit hem briketter i tid för att på så sätt få lager för hela vintern. Men det är inte alla, som ha pengar för att köpa in ett lager av briketter, och därför blir det svårigheter för många i det här fallet. Det framhölls också av en av de talare, som yttrade sig vid det nämnda stadsfullmäktigesammanträdet, att det

inte fanns någon möjlighet för fattigt folk att köpa briketter och lägga på laför en hel vinter.

Vad sedan den torra veden beträffar, fanns det i alla fall 6 000 m³ torr ved upplagd på norra Öland. Det har jag också framhållit i min interpellation: Enligt erhållna uppgifter finnas cirka 4 000 m³ torr ved vid Böda kronopark och dessutom 2 000 m³ tillhörande vedhandlare, men den får icke säljas, utan skall ligga som reserv till kommande bränslesäsong. Herr statsrådet har också understrukt, att det fanns 6 000 m³ torr ved. Men varför inte lämna ut denna torra ved i stället för att låta den ligga till kommande säsong? Visserligen skadar det inte att ha lager, men rätt mycket ved har upphuggits på Öland i år. Den veden skall väl torka på sommaren, om den ligger riktigt upplagd, och sedan kan man försöka få ut ribbveden i så god tid, att den hinner torka.

Jag har med min interpellation velat fästa statsrådets uppmärksamhet på denna fråga. Många ha nämligen stött på mig om att man borde göra någonting för att få en ändring på förhållandena. Jag är tacksam för att så har skett, men jag hoppas, att statsrådet ser till, att det i fortsättningen ordnas så, att det nästa vinter kommer i ett bättre läge än under den gångna vintern. Det går inte att bara säga, att det inte finns någon ved på fastlandet att frakta över till Öland ty jag vet, att det finns en del torr ved, som inte kommit till användning i vinter. Det hade väl inte varit omöjligt att använda en del av denna ved. Då skulle förbrukarna fått torr ved och inte behövt tillgripa den sura veden. Men kristidsstyrelsen och bränslekontoret synas inte ha haft tillräckligt intresse för denna fråga, och det kan inte skada, att de få en påstötning om att se till, att det ordnas bättre till ett annat år.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Med anledning av herr Heidings anförande vill jag säga, att jag, innan denna interpellation framställdes, fått mottaga åtskilliga uppvaktningar från

Ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m.

Öland, vilka gällt bränsleförsörjningen, och jag har fått en bestämd känsla av att man på Öland har bedrivit en viss propaganda emot de bränslen som myndigheterna ha velat tilldela Öland. Nu erkänner herr Heiding att det fanns ett visst motstånd mot brunkolsbriketterna på grund av att folk inte kände till detta bränsle, men att man blivit nöjd, sedan man använt det någon tid. Jag ber att få konstatera detta. Brunkolsbriketterna voro sålunda bra som bränsle, men ölänningsarna köpte inte briketter i tillräcklig omfattning, när de kunde få köpa dem — under en viss tid hade man ju svårigheter att leverera briketter.

Jag är den förste att erkänna, att bränslet är dyrt och att det säkerligen finns många människor som inte ha råd att lägga upp större lager därav — det gäller såväl fossilt bränsle som annat bränsle. På en del håll i landet ha emellertid vidtagits anordningar som ineburit att man genom kommunala organ och på andra sätt sökt underlätta upplägandet av lager i viss utsträckning, och det borde ha kunnat ske även på Öland.

När det gäller den ribbved, som det här är fråga om, har jag närmast betraktat saken så, att myndigheterna gjort vad på dem ankommer för att få fram ett bränsle som vi anse tillfredsställande. Man kan säga att priset är högt, och det är det, om man jämför det med vad säljaren tagit vid leverans till hos honom anställda. Men om man jämför det med priset på andra slag av bränslen, är det inte högt — det ligger väl knappast över priset för vanlig ved, och denna ribb- och bakved består till 75 % av bakar och utgör alltså ett bättre sortiment än sådant bränsle som bara består av ribbved.

Nu säger herr Heiding, att man i stället borde ha släppt ut den tidigare lagrade prima kastveden. Då vill jag bara fråga, om det är rimligt att begära att staten först skall garantera tillgång på ved och garantera vederbörande ett visst pris och sedan stå för förlusten genom att först sälja annan ved, trots

att det var bra ved, som anvisats och som inte blivit bättre, om den fått ligga någon längre tid.

Som en kommentar till herr Heidings påstående, att ribbveden lagrats olämpligt, vill jag vidare säga, att enligt en rapport, som jag fått från kristidsstyrelsen, har man lagrat veden med lufthål emellan, för att den skulle torka. Jag vet inte, om den bild, som herr Heiling kan visa, togs förra sommaren eller om det är en aktuell bild. De uppgifter jag fått från kristidsstyrelsen tyda emellertid på att det inte fanns något att anmärka i fråga om lagringen.

Ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet MÖLLER, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Tjällgrens interpellation angående jordbrukets behov av arbetskraft m. m., och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har ledamoten herr Tjällgren efter ett omnämnande av bristen på arbetskraft inom jord- och skogsbruket och önskvärdheten av att inom industrien friställd arbetskraft överföres till dessa näringar, till mig riktat följande fråga: »Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att säkerställa jordbrukets och skogsbrukets behov av arbetskraft, särskilt för de norrländska länen?»

Frågan om arbetskraftsbristen inom jord- och skogsbruket har vid flera tillfällen under de senaste åren varit föremål för meningsutbyten i denna kammar. Bristen på arbetskraft inom dessa näringar sammanhänger med befolkningens ökade rörlighet och förändringar på djupet av vårt lands ekonomiska och sociala struktur, problem som jag icke här kan gå närmare in på och som måste lösas i ett vidare sammanhang.

Några avgörande förändringar på jord- och skogsbrukets arbetsmarknad ha knappast kunnat konstateras. Till-

Ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m.

gången på arbetskraft har som bekant en längre tid varit knapp inom alla näringsområden. Emellertid har under det senaste halvåret, även om man tar hänsyn till de skiftande förhållandena i skilda delar av landet, en tendens till ökning av arbetskrafttillgången särskilt inom jordbruket varit märkbar. Särskilt gäller detta den fasta arbetskraften vid jordbruket. Sålunda voro antalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser vid de offentliga arbetsförmedlingarna inom jordbruksnäringen under 1947 betydligt högre än 1946, och sista halvåret 1947 lågo siffrorna betydligt högre än motsvarande månader under de senaste 5—6 åren. Januari- och februari-siffrorna innevarande år med respektive 224 och 146 ansökningar äro de högsta sedan år 1935 under motsvarande månader. Under de senaste vintermånaderna har rått en icke obetydlig arbetslöshet bland lantarbetarna i synnerhet i södra Sverige. I Malmöhus län redovisades under januari månad 700 arbetslösa lantarbetare, och mitt under det att vårbruket pågick funnos fortfarande 30 arbetslösa lantarbetare anmälda som arbetssökande hos länsarbetsnämnden. Tillgången på djurskötare är däremot fortfarande knapp. Vad beträffar arbetskraftsläget inom jordbruket i Västernorrlands län finnes f. n. intet till arbetsförmedlingen anmält behov av arbetskraft, vilket väl torde sammanhånga med att brukningsdelarna inom länet i allmänhet äro små och ej efterfråga fast arbetskraft. Den ökade tillgång på fast arbetskraft, som kan konstateras, torde bero på att även de större jordbruken alltmer övergått till att anlita säsongarbetare, medan den fasta arbetsstyrkan reduceras till det minsta möjliga under vinterhalvåret.

Att under sommarhalvåret tillföra jordbruket tillräckligt med tillfällig arbetskraft har däremot krävt vidtagandet av speciella åtgärder. Arbetsmarknadsorganen ha under de senaste åren intresserat skolungdom, semesterfirare och andra att delta i jordbruksarbete, och statsbidrag har lämnats till den verksamhet som bedrivits i syfte att få

fram reserver på arbetsmarknaden under de perioder, då jordbrukets behov av arbetskraft är störst. Under år 1947 placerades genom den offentliga arbetsförmedlingen 49 100 personer, huvudsakligast skolungdom, i tillfälligt jordbruksarbete. Denna arbetskraft har dock utnyttjats mest i södra och mellersta Sverige. I Norrland har denna verksamhet varit av relativt liten omfattning.

I likhet med föregående år har Kungl. Maj:t medgivit, att elever vid skolor och seminarier kunna erhålla ledighet i sammanlagt högst två veckor under vår- och höstterminen 1948 för att delta i lantbruksarbete, skogsvård m. m. Då särskilda skäl föreligga, kan denna ledighet utsträckas över ytterligare en vecka. Rektorer och lärare ha vidare uppmanats medverka till att skolungdomen under ferierna delta i jordbruksarbete.

Olika företag ha vidare lämnat personal ledighet för att delta i skördearbete. Även i fortsättningen kan detta väntas ske. För att underlätta för kvinnor med minderåriga barn att delta i jordbruksarbete ha som bekant under flera år jordbruksdaghem varit anordnade främst i södra Sverige under betssäsongen, men även i Norrbottens län under skördetiden. Under år 1947 voro sålunda inte mindre än 45 jordbruksdaghem i verksamhet i Norrbottens län.

Även om de här nämnda åtgärderna för att öka arbetskrafttillgången på grund av de små brukningsdelarna och stora avstånden ej alltid kunna utnyttjas i norrlandslänen, borde de dock mera än som hittills skett kunna tagas i anspråk. Förutsättningen för att arbetskraftsläget skall kunna överblickas och erforderliga åtgärder vidtagas är emellertid, att arbetskraftsbehovet anmäles till den offentliga arbetsförmedlingen. Enligt ingivna upplysningar från länsarbetsnämnden i Västernorrlands län voro 1947 inom jordbruket 571 manliga platser lediganmälda, varav 372 tillsattes. Av 127 lediganmälda kvinnliga platser tillsattes 64. Inom skogsbruket voro under samma år lediganmälda 10 424 platser, varav 5 897 tillsattes.

Vad angår knappheten på arbetskraft

Ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m.

i skogen är det riktigt, att denna under de senaste åren varit och allt fortfarande är besvärande; sålunda efterfrågas f. n. omkring 5 500 man i hela landet varav 1 000 man komma på Jämtlands län och 724 man på Västernorrlands län. Från arbetsmarknadsorganisationernas sida ha emellertid flera åtgärder vidtagits, särskilt för att skapa möjligheter att överföra icke yrkesvan arbetskraft till skogen. Bland dessa åtgärder kan nämnas: anordnandet av särskilda huggarförläggningar med instruktör, betald med statsmedel, bidrag av allmänna medel till avlöning av kokkor, utlåning av baracker, utlåning av kläder och verktyg, resebidrag åt arbetssökande i samband med anställning inom skogsbruket. Vidare har under tiden från och med den 1 oktober 1947 till och med den 30 april 1948 under vissa förutsättningar utbetalats ortstillägg till arbetstagare från annat yrkesområde än skogsbruket, under förutsättning att vederbörande utfört avverkning av brännved.

I nuvarande läge har avverkningen av gagnvirke, främst massaved och sågtimmer, ansetts böra ur folkförsörjningssynpunkt jämföras med avverkningen av brännved, och det har därför ansetts önskvärt, att den compensation, som hittills utgått i form av ortstillägg, utsträcker till att även avse avverkningen av gagnvirke. Från och med den 15 april till och med den 30 juni 1948 utgår därför ett överflyttningsbidrag till arbetstagare från annat yrkesområde än skogs- och jordbruket, som efter anvisning eller medverkan av arbetsförmedlingen utfört huggning på annan ort än bostadsorten av antingen kastved och långved eller gagnvirke. Arbetstagare, som har husföreståndarinna eller försörjningsplikt mot hustru och/eller hemmavarande barn under 16 år, erhåller ett bidrag på 3 kronor per arbetsdag, dock högst 75 kronor per månad, och övriga arbetstagare erhålla 2 kronor per arbetsdag, dock högst 50 kronor per månad.

Det är uppenbart, att de åtgärder som vidtagits lett till vissa resultat, och under de senaste åren har en icke oväsent-

lig del av arbetskraften i skogen utgjorts av icke yrkesvana arbetare, som överflyttats från andra näringsområden genom den offentliga arbetsförmedlingens försorg. För närvarande torde sålunda omkring 3 000 man vara i arbete vid av länsarbetsnämnderna anordnade huggarförläggningar, och dessutom har ett stort antal från andra områden överförda arbetare anvisats skogsarbete i andra former.

Med denna redogörelse anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellantens fråga.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Först ber jag att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt vördsamma tack för att han velat besvara min interpellation. Jag ber också att få uttala min tacksamhet för att jag i förväg fått tillfälle att ta del av svaret.

Jag kan emellertid inte underlåta att säga, att jag inte är fullt tillfredställd med innehållet i svaret. Min fråga gällde, huruvida statsrådet har för avsikt att vidtaga åtgärder för att säkerställa jordbrukets och skogsbrukets behov av arbetskraft, särskilt för de norrländska länen. Såvitt jag kunnat finna, har statsrådet inte givit något direkt svar på den frågan, i varje fall inte i positiv riktning. Det ligger då nära till hands att tolka svaret så, att statsrådet anser, att de redan vidtagna åtgärderna på detta område äro till fyllest. Så är emellertid enligt min mening ingalunda fallet. Av den redogörelse för arbetskraftsläget, som svaret innehåller, synes framgå, att ett visst överskott av arbetskraft inom jord- och skogsbruket förefinnes inom de sydligare länen. Sålunda ha enligt svaret under januari månad innevarande år i Malmöhus län redovisats 700 arbetslösa lantarbetare. Jag har naturligtvis ingen anledning att betvivla riktigheten av denna uppgift. Men jag kan inte underlåta att nämna, att jag här i dag har talat med en jordbrukare ifrån Skåne om saken. Han sade då, att såvitt han kände till, funnos inga arbetslösa lantarbetare, och han visste inte var de

Ang. jordbrukets behov av arbetskraft m. m.

i så fall skulle hålla till någonstans. Men, som sagt, jag har ingen anledning att tvivla på riktigheten av de uppgifter, som statsrådet har lämnat i det här fallet.

Det säges vidare i svaret, att inom t. ex. Västernorrlands län har ingen anmälan gjorts om brist på arbetskraft till jordbruket under senaste tiden. Jag vågar nog säga, att detta närmast torde ha berott därpå, att jordbrukarna gjort den erfarenheten, att det i nuvarande läge oftast inte leder till något resultat att göra någon sådan anmälan till arbetsförmedlingen. Faktum är nämligen — det vågar jag fastslå — att inom de norrländska länen för närvarande råder stor brist på arbetskraft inom jord- och skogsbruket. Jag skulle vilja tillägga, att just denna brist på arbetskraft är störst inom de medelstora jordbruken. Vi ha ju inte så många storjordbruk med fast anställda arbetare, och det kan ju, såsom i interpellationssvaret antydde, bero därpå, att sådana jordbruk alltmör övergått till att anlita säsongarbetare. Man måste då också fråga sig, huruvida inte statsmakterna borde överväga att överflytta arbetskraft från de orter, där enligt interpellationssvaret överskott av arbetskraft finnes, till orter, där behov enligt erfarenhet föreligger.

Såsom jag i mitt interpellationssvar tillät mig framhålla, hoppades man ganska allmänt, att efter krigets slut tillgången på arbetskraft även vid jordbruket skulle bli bättre, men förhållandet blev ju som känt det motsatta. På grund av den högkonjunktur inom näringslivet, som omedelbart efter kriget utvecklade sig, särskilt inom industrien, ökades dess behov av arbetskraft i mycket stor omfattning, och industrien kunde naturligtvis betala väsentligt högre löner än vad jordbruket förmådde göra. Jordbruket kunde på grund härav icke hävda sig i konkurrensen med industrien om arbetskraften.

Vad jag nu sagt beträffande jordbrukets arbetskraftsbehov gäller även för skogsbruket, fastän kanske inte i samma grad. Såsom ett bevis härpå kan jag

nämna, vilket jag också gjort i interpellationen, att den avverkningsplikt i fråga om ved, som ålagts skogsägarna, i många fall inte kunnat komma till utförande, emedan det varit omöjligt att erhålla huggare. Jag föreställer mig, att statsrådet Ericsson, som är här i kammaren närvarande, nog har kännedom om detta förhållande.

Det är säkerligen ingen överdrift, om jag påstår, att den nu av mig återopade bristen på arbetskraft hårdast eller i väsentlig mån drabbat de inom jordbruket anställda kvinnorna. Det är med all säkerhet för närvarande flera tusen jordbrukarhustrur, som få utföra ett arbete, som i fråga om arbetsdagens längd och prestation i övrigt inte står i rimlig proportion till deras krafter och förmåga. Nu anförda förhållanden ha naturligtvis skapat synnerligen allvarliga problem både ur ekonomiska och sociala synpunkter. Som exempel härpå vill jag nämna, att i de norrländska länen och inte minst i mitt eget län — det påpekade jag också i min interpellation — har detta lett till att inte så få jordbrukare, utan tvärtom ganska många, som äro beroende av lejd arbetskraft, i brist på sådan måst sälja sina jordbruk. Många jordbrukare ha också sålt sina ladugårdsbesättningar och övergått till kreaturslöst jordbruk, vilket naturligtvis ur många synpunkter inte kan vara önskvärt. Men jag skall inte ingå närmare därpå.

Jag erkänner gärna, att problemet inte är lätt att lösa, men med statsmakternas goda vilja böra i alla fall, som sagt, några ytterligare åtgärder med snaraste vidtas, om inte en för vår livsmedelsförsörjning så ytterst betydelsefull näring som jordbruket skall råka i fullständigt kaos.

Den fråga jag i min interpellation berört, är inte blott en ekonomisk sådan — det vågar jag säga — utan jämväl och i minst lika hög grad en social fråga. Med den kännedom jag har om herr statsrådets synnerligen stora intresse för sociala spörsmål av skilda slag, vågar jag emellertid uttala den förhoppningen, att herr statsrådet och även na-

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

turligtvis regeringen i sin helhet i fortsättningen ha sin uppmärksamhet fäst på de förhållanden, jag nu berört, och att regeringen kommer att vidta de åtgärder, som kunna anses erforderliga för att få till stånd en rättelse på detta område.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Det är ju fullkomligt meningslöst att ta upp någon tvist med den ärade interpellanten om huruvida de siffror, som jag anfört, äro riktiga eller ej. Jag har inga andra siffror, och jag måste ändå anta, att statistiska uppgifter ha något större värde än en enskild kammarledamots intryck av en viss situation.

Det är klart, att ingen människa underkänner de svårigheter, som här föreligga. Det har vidtagits en serie åtgärder, naturligtvis inte minst ur ekonomisk synpunkt — det måste man konstatera. Effekten av dem är kanske inte tillfredsställande — det tror jag visst interpellanten har rätt i — men jag tyckte mig utläsa ur ett yttrande av interpellanten en förhoppning, att statsmakterna skulle tvångsvis överföra arbetskraft från andra områden till jord- och skogsbruket, och menar han, att det skulle vara en rekommendation till ytterligare åtgärder, måste jag för min del vägra min medverkan.

Herr **TJÄLLGREN**: I anledning av herr statsrådets uttalande nu vill jag fästa uppmärksamheten på att jag i mitt anförande nämnde, att jag inte hade någon anledning att betvivla riktigheten av de siffror, som herr statsrådet hade anfört, men jag tillät mig i alla fall omnämna, att jag hade haft ett samtal med en jordbrukare i Skåne, som — det kan jag nu säga — blev fullständigt överraskad över att det fanns så många arbetslösa inom jordbruket i hans hemlän.

Vad sedan beträffar herr statsrådets uttalande om en tvångsförflyttning av arbetskraft till jordbruket från andra yrken, har jag aldrig åsyftat något sådant. Det framgår också av interpellationen,

fastän jag inte omnämnde det i dag. Då jag talade om önskvärdheten av en förflyttning av ledig arbetskraft, avsåg jag naturligtvis förflyttning av arbetare inom samma yrke, nämligen jordbruket. Jag tror nämligen inte, att det skulle bli till någon glädje för jordbrukarna i stort sett — det finns naturligtvis vissa undantag — att från andra yrken få ta emot arbetare, som inte ha en aning om vad jordbruksarbete innebär.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Schlyters* motion, nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 215, med förslag till förordning om pappersskatt; och

nr 224, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastisk indelning m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 147 i första kammaren av herr *Gust. Elofsson* och nr 239 i andra kammaren av herr *Mattsson* m. fl., dels de likalydande motionerna nr 66 i första kammaren av herrar *John Gustavson* och *Arrhén* samt nr 119 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl., dels ock motionen nr 4 i andra kammaren av herr *Andersson* i Falun.

I motionerna I: 147 och II: 239 hade yrkats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande sådana

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

ändringar i gällande lag av år 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, som betingades av det efter kommunindelningsreformen inträdda läget, och i samband därmed behövliga riktlinjer för kommande indelningspraxis.

I motionerna I: 66 och II: 119 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om skyndsamt utredning angående sådan ändring av lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, att kommunernas självständighet i frågor, som gällde kommunens införlivning med stad, hävdades, antingen genom lagbestämmelser om att kommun, vars beslutande organ med minst tre fjärdedelars majoritet fattat beslut mot införlivning med stad, ej kunde tvingas till sådan åtgärd eller ock genom andra garantier, som kunde anses lämpliga.

I motionen II: 4 hade yrkats, att riksdagen måtte för sin del besluta, att §§ 24, 25 och 29 i lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skulle erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att

- 1) motionerna I: 147 och II: 239,
- 2) motionerna I: 66 och II: 119 samt
- 3) motionen II: 4

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Björck, Lindén, Gustavson, Wahlund, Pettersson* i Norregård, *Nolin, Kyling* och *Larsson* i Julita, vilka yrkat bifall till likalydande motionerna I: 147 och II: 239;

II) av herrar *Björck, Gustavson, Wahlund, Nolin* och *Kyling*, vilka yrkat bifall till likalydande motionerna I: 66 och II: 119;

III) av herrar *Björck, Gustavson* och *Nolin*, vilka yrkat bifall till motionen II: 4.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr BJÖRCK: Herr talman! Då man följt utvecklingen på olika områden under de senaste 25—30 åren när det gäller landsbygden och dess problem, kan man inte undgå att bli en smula betänksam. Vi konstatera sålunda den pågående s. k. flykten från landsbygden av ungdom och arbetskraft, något som man efter allt att döma inte kan göra så mycket åt. Vi se vidare nu, hur en mängd kommuner genom den pågående kommunindelingen hålla på att försvinna, bildligt talat, på grund av sammanslagningen med andra kommuner till storkommuner, där de förutvarande kommunala förtroendemännen ofta ersättas av betalda tjänstemän. Men dessutom få vi allt emellanåt bevittna, hur städerna och i viss mån även köpingarna genom inkorporering och införlivning så att säga lägga beslag på intilliggande landskommuner, ofta mot dessas vilja och trots att inte alltid några verkligt bärande skäl kunna anges för denna införlivning.

Man har därför anledning att ifrågasätta — vilket också framgår av den motion, som det utskottsutlåtande vi nu ha framför oss behandlar — om det kan anses nödvändigt eller av föreliggande behov påkallat, att i den utsträckning, som nu sker, med en stad sammanslå stora landsbygdsområden, som inte synas ha någon större betydelse i varje fall för stadens framtida utveckling. Emellertid finns det — därom är jag väl medveten — och har funnits fall, där det förelegat goda skäl för en sammanslagning av stad och intilliggande landskommun, alltså fall, där sammanslagningen varit nästan nödvändig och för båda parter förmånlig i olika avseenden, och om en sammanslagning i sådana fall är ju intet att säga. Men när man ser detta exempel från Bohuslän, där Backa kommun nyligen införlivades med Göteborgs stad, trots att såväl

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

kommunen som kungl. kammarkollegium, som man väl ändå får anta förutsättningslöst och opartiskt utreder sådana förhållanden, enhälligt ha avstyrkt införlivningen, men den ändå kommer till stånd genom Kungl. Maj:ts beslut, blir man en smula betänksam och frågar sig, om lagen är så avfattad, att det inte alls är möjligt att ta hänsyn till vad såväl den statliga utredningsmyndigheten som vederbörande kommun önskar.

Jag måste därför när det gäller denna lagstiftning instämma med styrelsen för Svenska landskommunernas förbund, som haft dessa motioner på remiss och som yttrar följande, vilket jag ber att få stryka under, då kanske inte alla kammarledamöter tagit del av vad som står i bilagorna till utskottets utlåtande: »De nuvarande reglerna i 3 § av 1919 års lag synas bygga på förlegade föreställningar om kommunernas 'utveckling'. Trots skenbart neutrala ordalag privilegiera de stadssamhällena på landskommunernas bekostnad. Enligt styrelsens mening böra dessa stadganden revideras. Vad som för kommunbildningarna sedda i ett större sammanhang kan vara rationellt sammanfaller nämligen visst icke alltid med vad som i ett särskilt fall gynnar en enskild stads- eller köpingskommun. Lagstiftningen synes här böra söka sig fram till nya begrepp som bättre motsvara de verkliga behoven av indelningsändring.»

Det är starka ord, men såvitt jag kan finna, äro de sanna också, och därför ber jag att få stryka under dem. Jag har i 27 år bott i en kommun, som blivit inkorporerad med Borås stad. Jag deltog i den utredning, som gjordes av båda parter före inkorporeringen, och jag var sedan kommunens representant under åtskilliga år i stadsfullmäktige i Borås, så att jag är inte alldeles främmande för dessa spörsmål. Jag måste säga, att trots att kommunen erbjöd Borås stad betydande områden av sin areal, inkorporerades hela kommunen, som var mycket stor — jag minns inte, hur många hektar den omfattade, men den hade mellan 3 000 och 4 000 invånare.

Vissa av de längst bort belägna byarna och gårdarna ha inte haft någon fördel av inkorporeringen. De ha fått delta i den högre beskattning, som kommit i fråga, men det är också nästan det enda, som de ha haft med staden att göra. De kunna inte komma i fråga när det gäller införandet av vatten och avlopp eller anläggandet av gator och vägar och dylikt. Kanhända fattigvårdsförhållandena blivit något bättre ordnade, och likaså finns kanske numera möjlighet att erhålla hjälp av brandkår och polis, men i övrigt äro dessa gårdar och byar rätt avskilda från staden.

Det finns sålunda en viss anledning att gå på de reservationer, som vi ha fogat till utskottsutlåtandet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr I och II till utskottets utlåtande.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! När vi behandlade denna fråga i konstitutionsutskottet, ägnade vi den mycket stor uppmärksamhet, och efter de föredragningar, vi haft, har majoriteten inom utskottet kommit till den uppfattningen, att man åtminstone inte nu borde skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om ändrade grunder och villkor för införlivning av landsbygdskommuner eller delar därav med intilliggande stadssamhällen.

Att utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, beror först och främst därpå, att det föreligger en tendens till skärpning av landskommunernas skyldigheter att å tätorter tillämpa de s. k. stadsstadgornas bestämmelser, och denna omständighet ger enligt vår mening anledning till antagandet, att spörsmålet om tätorternas införlivande med närliggande stad inte kommer att bli fullt så aktuell som det tidigare varit. Tidigare har ett av de mycket tungt vägande skälen för inkorporering varit, att då tätorter uppstodo alldeles inpå knutarna av ett stadssamhälle, funnos i dessa tätorter inga bestämmelser i skilda hänseenden, som stadsstadgorna föreskriva i syfte att erhålla ordning och

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

reda i bebyggelsen, i avlopps- och vattenfrågor och dylikt.

Därtill kommer nu den expansion, som städerna undan för undan har måst vidta på grund av inflyttningen av människor från landsorten till städerna, vilket ju inte är så värst mycket att göra åt, och i vilket fall som helst kan ju en bestämmelse i det hänseende det här gäller inte åstadkomma någon ändring i detta sakförhållande. Det har, som sagt, blivit nödvändigt att försöka få ordnat med inkorporering, så att det inte alldeles utanför stadsgränsen bildas samhällen, där dessa reglerande bestämmelser saknas.

Men därtill kommer vidare, enligt utskottsmajoritetens förmenande, att den nu snart förestående kommunsammanslagningen medför skapandet av mycket större och bärkraftigare kommuner än vad tidigare varit fallet, något som enligt utskottsmajoriteten innebär ett skäl emot att nu företa en utredning om ändrade grunder och villkor för inkorporering av landsbygd med tätorterna. Även om det kan anses nödvändigt och av behovet påkallat att företa en revision av de nu gällande bestämmelserna, bör man enligt utskottsmajoritetens förmenande vänta litet och avvakta, hur det kommer att utveckla sig, sedan den stora kommunsammanslagningsreformen har hunnit bli förd ut i verkligheten. Det är främst av dessa skäl som utskottsmajoriteten i det här fallet har ställt sig på avslagslinjen.

Nu berörde den föregående ärade talaren flykten från landsbygden och de olägenheter, som sammanhånga därmed. Men jag tror inte, att vi på den väg, som motionärerna vilja gå, kunna komma till rätta med det förhållande — »missförhållande» säger kanske en del, men jag vet inte om det är riktigt att begagna det ordet — som är rådande och som herr Björck talade om.

Jag tror således, att det finns all anledning att vänta litet och se, hur den nya kommunindelningsreformen kommer att gestalta sig och hur praxis kommer att utveckla sig i fråga om indelningsärendena, sedan denna kommunin-

delningsreform blivit genomförd. Om det därefter skulle visa sig vara av behovet påkallat att göra en översyn av de nu gällande bestämmelserna i kommunindelningslagen, får man väl då företa en sådan undersökning.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag på den föredragna punkten.

Herr LINDÉN: Herr talman! Jag står som medreservant under den första reservationen. Jag vill redan inledningsvis säga, att jag inte hör samman med de övriga reservanterna helt och odelat, utan jag har nog en något avvikande uppfattning om behovet av en utredning, men eftersom jag stannat vid ett utredningskrav, ger det mig anledning att försöka motivera min ståndpunkt.

Jag tror att man i den här diskussionen bör ställa sig frågan: Vilken är den mest ändamålsenliga kommunala organisationsformen? Vi veta allihop, att sedan år 1919, då vi fingo den kommunala indelningslag, som nu gäller, har det kommunala arbetet undergått en verkligt genomgripande utveckling. Från början voro kommunerna ett slags geografiskt begrepp, de voro så att säga självhushållningsorganisationer och som kommuner självständiga organ. Numera ha de ju i stor utsträckning fått sig ålagda arbetsuppgifter, över vilka de egentligen inte råda. De ha i långa stycken förvandlats till lokala, statliga förvaltningsapparater och ha erhållit inte bara nya arbetsuppgifter, utan arbetsuppgifter, som vitt skilja sig från den gamla kommunala självhushållningsprincipen — om jag nu får uttrycka mig på sådant sätt, herr talman. Så länge vi hade denna fullständigt klara självhushållningsprincip och så länge kommunerna voro enbart organiska områden och geografiska begrepp, var det tydligt, att kommunerna kunde ha mot varandra stridiga intressen och att expansiva kommuner måste så att säga upprätta kolonier i andra kommuner och hade intresse av att kunna införliva dessa kolonier med sig själva. Därom är nu i och för sig ingenting att säga.

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

Ytterområdenas problem måste emellertid lösas, och om tätorter uppstodo, som kanske grepo in i en rad olika andra kommuner, måste deras intressen tillgodoses. Och så ställde man dessa krav på samhörighet mellan invånare i samma kommuner, på enhetlighet i den kommunala förvaltningen och på främjande av den ekonomiska utvecklingen, och man skrev också in i lagen, att kommunen skulle på detta sätt kunna få tillgoda sitt behov av utrymmen för industritomter, för bostäder o. s. v. Det är således den gamla uppfattningen.

Man ansåg emellertid, att dessa krav voro för kommunerna så viktiga och angelägna, att man icke ville tillåta, att en kommun genom veto skulle hindra en dylik utveckling. Hur man nu än ändrar på kommunindelningsslagen och vilka regler man än fastställer, är jag alltfört övertygad om — och på den punkten skiljer jag mig från motionärerna och från mina medreservanter — att en vetorätt alls inte är nödvändig, hur man än ser på kommunindelningsproblemen, men förutsättningen är naturligtvis, att indelningsändringen verkligen befinnes vara av allmänt behov påkallad. Det kan i detta sammanhang, herr talman, också vara anledning upplysa om att denna vetorätt egentligen hade behövt användas mycket litet, om den hade funnits. Det har i utskottet blivit upplyst beträffande hela denna stora mängd kommunindelningsärenden som handlagts sedan år 1921, att inkorporering genomförts mot bestridande av endast 23 landskommuner, mot bestridande av endast 10 städer och mot bestridande av både stad och landskommun i 3 fall. Jag delar således på den punkten utskottets uppfattning om att vetorätten inte bör skrivas in i lagen och att den inte bör tillerkännas kommunerna.

Om jag vandrar vidare i min argumentering, kvarstår frågan: Vad är då egentligen en lämplig kommunal organisation? Jag vill ställa en fråga till: Är det inte så, att vi här i landet, när vi försökt dela upp våra kommuner och jämka ihop kommungränser och dylikt, ha hänggett oss åt en ganska bestämd övertro på

kommunal indelning? Om vi efter den pågående nya kommunindelningen med sammanslagning av förvaltningsenheter o. s. v. skulle vidhålla de gamla kommunindelningsreglerna, skulle vi i varje fall, enligt mitt förmenande, göra oss skyldiga till en dylik överdrift. Kommunsammanslagningen avser ju att ge vidd, utrymme och ekonomisk bärighet åt de nya kommunerna. Man vill skapa bättre arbetsformer, centraliserad medelsförvaltning etc. Herr Gottfrid Karlsson betraktade allt detta såsom argument *mot* en utredning, men för mig utgör det tvärtom argument *för* en utredning, emedan det kommer att skapa nya förutsättningar för en större fasthet i förhållandet mellan kommunerna.

Herr Gottfrid Karlsson anförde ytterligare ett argument, som enligt hans uppfattning talade *mot* en utredning, men som enligt min mening är ett argument *för* en dylik, nämligen tillvaron av alla de lagar och förordningar som numera även ute i landskommunerna reglera förhållanden som tidigare endast kunnat regleras inom städerna. Stadsplanelagen, byggnadsstadgan, brandskyddslagstiftningen, bestämmelserna i fråga om bostadsförsörjningen, hälsovårdsstadgan etc. medföra otvivelaktigt att behovet av en stads- eller köpingsbildning numera har blivit mindre än tidigare. Därmed ha också många naturliga förutsättningar för handläggning av kommunindelningsärenden efter 1919 års lagbestämmelser försvunnit.

Därtill kommer, att genom de moderna kommunikationerna utsuddas alltmer skillnaden mellan stad och landsbygd. Det är inte nödvändigt, att personer, som arbeta i Stockholm men som bo utanför staden, ovillkorligen skola bli stockholmare. Det är inte heller nödvändigt, att människor, som arbeta i andra städer i landet och som kanske ha sitt hus eller sin trädgård, där de gå omkring och påta på fritiden, några kilometer från arbetsplatsen, utan vidare skola kunna begära inkorporering med staden i fråga.

Om en utredning kommer till stånd, önskar jag i direktiven få infogat, att

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

städerna i anslutning till den nya kommunindelningen böra få sig tilldelade tillräckligt stora områden, så att de inte i framtiden skola behöva kämpa med de svårigheter, som särskilt de mindre städerna nu ofta ha att brottas med då det gäller att finna tillräckligt utrymme för expansion. Man bör därvidlag söka få till stånd en ordning som sedan kan stå sig för många år framåt.

Jag utgår, herr talman, vidare från att praktiskt taget alla kommuner i riket så småningom skola bli agglomererade kommuner, d. v. s. bestå av landsbygd med insprängda tätorter. Jag har svårt att förstå, varför vi i framtiden skola tillåta en ordning, som innebär, att tätorter, som utgöra så att säga ytterkretsen till en stad, blott av den anledningen skola kunna lösryckas från den kommun, till vilken de egentligen höra. Jag slår i detta fall inte vakt om det geografiska begreppet kommun, knappast ens om primärkommunbegreppet. Det förefaller mig i alla händelser vara orimligt, att så snart det har vuxit upp skatteobjekt i form av industrier, bostadstätorter eller dylikt, de övriga invånarna i kommunen i fråga genast skola utsättas för risken att få vidkännas minskade möjligheter att tillgodose t. ex. kraven på undervisning eller sociala anordningar på grund av att de berövas en del av den skattekraft, som rätteligen hör hemma i kommunen. Jag har svårt att begripa, varför inte de personer, som bo i en på detta sätt uppkommen tätort, även i fortsättningen skola tillhöra sin gamla kommun. Det föresvävar mig, att kommunindelningsspörsmålet i vårt land i framtiden inte främst kommer att röra sig om de geografiska gränsernas problem, utan snarare om förvaltningsfrågorna. I ett industrialiserat Sverige med industriorter, små tätorter med hantverk, stations-samhällen och andra bebyggelsecentra kommer det säkerligen att krävas helt andra kommunala uttrycksmedel än vad vi för närvarande ha. Det idylliska självhushållets tid är på denna punkt förbi. Den utveckling, som har ägt rum under de senaste 20—25 åren och som inneburit, att staten pålägger kommunerna

allt fler arbetsuppgifter och att landstingen övertagit en hel del av kommunernas tidigare uppgifter samtidigt som de kommunala spörsmålen inte stanna vid kommunernas gränser, utan skära tvärs igenom kommunerna, ger mig, herr talman, anledning att undra, om vi inte närma oss dessa problem alltför stelbent. Det verkar nästan, som om man trodde, att den kommunala organisationen kommer att vara densamma om 25 år som den är i dag, vilket den ju inte kommer att vara, lika litet som den är densamma i dag som vad den var för 25 år sedan. Vi böra nog alla göra oss förtrogna med tanken, att det i framtiden kommer att krävas nya kommunala uttrycksmedel och att den primärkommunala indelningen kommer att minska i betydelse. Det behövs, om jag får använda den bilden, nya kärl till det nya kommunförvaltningens vin, som vi ha fått här i landet. Med den nya kommunindelning, som nu håller på att genomföras, skulle det många gånger verka såsom rena okynnet att även i framtiden söka pussla med jordstycken hit och dit mellan kommunerna. Jag inser till fullo, att varje kommunenhet bör ha tillräcklig styrka, men just därför har jag den uppfattning, som jag här utvecklat.

Jag vill till slut, herr talman, kanske något tillspetsat säga, att vi icke kunna vidhålla en primärkommunindelning och en uppfattning av primärkommunernas betydelse som i det långa loppet, sådan den har gestaltats enligt 1919 års lag, påminner om köttstyckning i en charkuteributik. Det är enligt min mening nödvändigt att verkställa en översyn över kommunindelningens problem, kommunernas förvaltningsproblem och den nya giv som har fått sitt första utspel i den nya kommunindelning, som just nu håller på att handläggas av kammarkollegiet. Jag har svårt att acceptera min gamle vän herr Gottfrid Karlssons optimism på denna punkt, då han säger, att vi bara behöva vänta och se. Varför skola vi vänta ytterligare, när de gångna 25 årens utveckling har visat oss, att de kläder, vilka kommunerna äro iförda, ha blivit urmodiga, urvux-

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

na, trasiga och söndriga och behöva ersättas med något nytt?

Jag ber, herr talman, att trots att min uppfattning i vissa stycken skiljer sig från de övriga reservanternas och motionärernas få yrka bifall till den reservation nr I som är fogad till utskottets utlåtande. Jag gör detta i förhoppning om att en verkligt grundlig översyn skall kunna komma till stånd.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! När konstitutionsutskottet gör gällande, att 1919 års lag bör kunna tillämpas även i fortsättningen, måste jag uttrycka min förvåning över denna uppfattning. Jag vill fråga herr Gottfrid Karlsson, som anser att 1919 års lag är så bra, att den bör kunna bibehållas oförändrad, om han ändå inte observerat den utveckling, som har ägt rum sedan år 1919 och som på en rad andra områden nödvändiggjort lagändringar. Vad som under de senaste åren har förevarit i fråga om kommunindelningen i vårt land motiverar enligt min mening en lagändring även på detta område.

Jag kan, herr talman, helt ansluta mig till vad herr Lindén nyss anfört, men jag vill därutöver säga några ord för att belysa, hur det ibland kan gå till, då en stad inkorporerar en hel kommun.

Vi ha härvidlag ett färskt exempel från Kristianstad, nämligen inkorporeringen av Vilan. Detta samhälle var så beläget i förhållande till staden, att det utan tvivel fanns en del skäl för inkorporering. Kammarkollegiet skickade ned ett par herrar, som på platsen skulle göra erforderliga undersökningar. Jag betvivlar ingalunda, att herrarna från kammarkollegiet kunna gällande lagar och författningar, men de äro nog inte de rätta männen att bedöma förutsättningarna för en kommuns existens och hur en sådan uppdelning lämpligen bör ordnas. Hela Norra Åsums kommun utanför Kristianstad omfattade, om jag inte minns fel, cirka 5 000 invånare. Därav bodde omkring 3 000 inom det område, som skulle inkorporeras med Kristianstad. Kvar skulle således bli ett

område med cirka 2 000 människor. Herrarna från kammarkollegiet dekreterade då, att den resterande delen av socknen skulle bli en alltför långsträckt och smal kommunbildning, varför hela området måste inkorporeras med Kristianstad. Hade det flunnits vetorätt för invånarna i Norra Åsum, så att inkorporeringen inte kunnat beslutas bara genom att kommunalfullmäktige behandlade frågan, är jag förvissad om att det aldrig hade blivit någon anslutning till Kristianstad.

Det är givetvis många olika synpunkter som kunna spela in vid beslutandet av en inkorporering, bland annat hänsyn till dyrortsgrupperingen. Invånarna i det tätbebyggda Vilans municipalsamhälle voro placerade i en lägre dyrort, medan de, som bodde inom Kristianstads område ett par hundra meter längre bort, hänfördes till en högre dyrort och således uppburo högre löner. Detta faktum påverkade naturligtvis beslutet om inkorporeringen, och jag förstår, att man ville få till stånd en sådan, då man hade majoritet därför.

För att skapa garantier för att en inkorporering inte företas mot de berörda kommuninvånarnas egen önskan har jag under flera år här i riksdagen motionerat om att det i inkorporeringsfrågor bör införas ett slags vetorätt för kommunerna, så att beslut om inkorporering inte kan fattas utan allmänt samtycke. Med denna vetorätt avser jag naturligtvis inte att hindra en stad eller ett tätbebyggt samhälle, som verkligen behöver utvidga sitt område, från att genom inkorporering skaffa sig tillräckligt utrymme. I sådana fall måste naturligtvis tanken på den egna kommunens bästa vika för hänsynen till hela samhällets bästa. Men jag måste ta avstånd från den politik, som så ofta tillämpas i fråga om inkorporeringar. Om en stad behöver inkorporera ett litet område från en angränsande kommun, resonerar man ofta som så, att då är det bäst att staden på en gång införlivar hela kommunen.

Det område utanför Kristianstad, som drabbades av inkorporering, är två mil

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

långt. Befolkningen inom denna glest bebyggda del av kommunen får efter inkorporeringen inga möjligheter att i samma utsträckning som tidigare göra sig gällande vid utövandet av den kommunala beslutanderätten, och inkorporeringen utgör på så sätt ett slag mot den kommunala självstyrelsen. På alla områden försöker man ju numera slå vakt om den kommunala självstyrelsen för att bereda folket ute i landet tillfälle att verkligen göra sin röst hörd. Man vill t. ex. vid valkretsindelningar inte gärna slå samman landsbygdsområden med intilliggande städer o. s. v. Konstitutionsutskottet borde väl därför även på detta område ha beaktat landsbygdskommunernas intressen genom att tillstyrka de föreliggande motionerna.

Jag måste, herr talman, be att få säga ytterligare några ord om Norra Åsum, eftersom jag hör, att min namne från Kristianstad begär ordet, och jag förstår, att han ämnar försöka bemöta mig på denna punkt. Jag vill tillägga, att om man såsom bevis för inkorporeringens nödvändighet anför, att Norra Åsum inte hade möjlighet att ordna vatten- och avloppsfrågan samt gatuförhållandena på ett tillfredsställande sätt, så är det visserligen sant, att det inom kommunen varit kient beställt på detta område, men numera ha ju samhällena fått möjligheter att ordna dessa frågor lokalt. Jag har själv mot min vilja kommit att höra under Kristianstad. Den enda glädje, som jag hittills haft av inkorporeringen, har varit att jag omedelbart fick skatten höjd med 2:50. Man invänder kanske, att Norra Åsums kommun inte hade kunnat hålla den låga skattesatsen, om kommunen själv skulle ha svarat för de anläggningar för vatten, avlopp, gator o. s. v. som Kristianstad nu måste ombesörja. Ja, det är nu fem år sedan vi inkorporerades, men ännu har staden inte åtgjort något för att ordna vatten, avlopp, gator, etc. inom det inkorporerade området. När vi ha fått vänta så länge härpå, kan det väl ändå inte vara omsorgen om att få till stånd dessa välfärdsanordningar som motiverat inkorporeringen.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla kammaren längre, utan vill endast än en gång uttrycka min förvåning över att konstitutionsutskottet inte har kunnat tillstyrka en utredning av de problem, som beröras i motionerna, utan nöjt sig med att hänvisa till att man först bör avvakta verkningarna av den nya kommunindelningsreformen. Herr Gottfrid Karlsson menar kanske, att vi skola vänta så länge, att städerna först skola hinna ta för sig, vad de vilja ha, innan vi genomföra en lagändring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr I.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag hade kunnat nöja mig med att instämma i vad herr Gottfrid Karlsson här anförde. Men då flera av kammarens ledamöter under debatten ha anmält avvikande mening och anfört synpunkter, som jag absolut inte kan dela, måste jag be att få yttra några ord.

Till herr Elofsson i Vä vill jag säga, att jag har kommit till den uppfattningen, vilken jag tror delas av utskottsmajoriteten, att motionärerna inte främst rikta sin kritik mot utformningen av 3 §, utan fastmera mot det sätt, varpå denna paragraf i praktiken tillämpas. En av motionerna bygger på det s. k. Backafallet, där man kritiserar, att hela Backa kommun inkorporerats med Göteborgs stad. Herr Björcks historieskrivning därvidlag var emellertid kanske inte alldeles riktig. Visserligen skedde inkorporeringen, åtminstone till en början, mot Backa kommuns vilja, men om vi inte ha varit fel underrättade inom utskottet, hänförde sig oppositionen egentligen till att det ersättningsbelopp, som Göteborgs stad skulle betala, ansågs otillfredsställande. Om man vid inkorporeringen hade fått större ersättning, lära Backaborna — jag säger »lära», ty jag har inte varit med om hela uppläggningsen — ha varit nöjda och belåtna med anslutningen till Göteborgs stad.

I motiveringen till motionen I: 147 förekommer ett uttalande, som jag har fäst

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

mig vid och vars riktighet jag inte kan underskriva. Samma resonemang har även förts i debatten här i dag. Det heter i motionen: »Man bör dock komma ihåg att exkorporeringskommunens möjligheter att bedriva en självständig kommunalpolitik alltid måste vara beroende av dess skatteunderlag.» Jag skulle för min del med anledning av detta uttalande och vad herr Björck här nyss anförde om flykten från landsbygden och det dåliga skatteunderlaget i landsbygdskommunerna vilja tillägga, att situationen i kommunerna ofta även beror på de ledande kommunalmännens ovilja att vidtaga de åtgärder, som erfordras för att landsbygdens invånare skola få känna den trevnad som de så väl behöva. Jag har här i min hand ett tidningsreportage från mitt eget län, som jag inte skall trötta kammaren med att läsa upp men som har den belysande rubriken »Förtvivlad trångboddhet nonchaleras». Det är ett typiskt exempel på att de kommunala myndigheterna ofta inte bryr sig om att vidtaga de åtgärder som äro nödvändiga för att man skall kunna bereda landsbygdens folk erforderlig trevnad. Reportaget gäller en kommun som inte alls kan sägas ha lågt skatteunderlag. Det är en ren landsbygdskommun med 5 000 invånare och ett skatteunderlag på över 40 000 bevillningskronor. Man kan därför inte i detta fall påstå, att det är det svaga skatteunderlaget som hindrar kommunen från att företa erforderliga åtgärder för att folk skall trivas där.

Jag medger emellertid, att det inte är lätt att komma till rätta med de problem, som upprullas i motionerna. Själv tillhör jag en köping, som bröt sig ut ur kommunen för 20 år sedan. Både vi och kommunen ha bara haft goda erfarenheter av utbrytningen. Varken i köpingen eller den gamla kommunen ha skatterna behövt höjas på det sätt som herr Elofsson här skildrade. Den avskilda delen av kommunen har i stället haft två kronor lägre kommunalskatt under hela den tid som köpingen existerat.

Både herr Elofsson och herr Björck klagade över att de, som bo i de inkorporerade delarna av en kommun, ofta

inte få sina krav på välfärdsanordningar tillgodosedda i samma utsträckning som befolkningen inom övriga delar av staden eller tätorten i fråga. För att belysa folks pretentioner härvidlag vill jag erinra om en händelse som inträffade den 2 januari i fjol. Praktiskt taget mot vår vilja hade vi i den köping, som jag tillhör, vid årsskiftet i fjol inkorporerat ett område, som var nästan lika stort som köpingens ursprungliga yta. Det var invånarna i landsbygdsdistriktet utanför köpingen som yrkade på att området skulle införlivas med köpingen. Vi i köpingen voro inte särskilt intresserade för saken, men vi ansågo oss inte böra neka. Den 2 januari i fjol, således dagen efter inkorporeringen, ringde en person, som var bosatt inom det inkorporerade området, och frågade, när ytterbelysningen egentligen skulle bli färdig! Om herr Björck och herr Elofsson ha måst vänta fem år på att få vatten- och avloppsfrågan ordnad, kan väl detta inte betecknas såsom särskilt märkvärdigt. Man måste ju alltid räkna med att det tar en viss tid att ordna med vatten, avlopp o. s. v. ute i periferien av de inkorporerade områdena, och dessutom kostar det mycket pengar.

Herr Elofsson och herr Björck förklarade vidare, att invånarna ute i periferien av de inkorporerade områdena inte ha möjlighet att göra sina intressen gällande inom den nya stora kommunen på samma sätt som de kunde tidigare i sin egen hemkommun. Men man väljer väl stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige, och jag förmodar, att det därvidlag tillgår på samma sätt i södra delarna av landet som vi förfara norrut, d. v. s. så att befolkningen i hela staden, köpingen eller kommunen får delta i valet och därvid kan göra sin röst gällande. Vännen Grym här bredvid mig, som bor i Norrbotten, viskar till mig, att befolkningen i Kiruna stad, som ju omfattar väldiga vidder, i en del fall bor 10—15 mil från stadens centrum, men ändå har sina representanter i den beslutande församlingen. Man målar nog med alltför mörka färger, då man skildrar dessa svårigheter vid inkorporeringen.

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

Herr Lindén hade en del utläggningar, som jag skulle kunna skriva under, även om han praktiskt taget hela tiden rörde sig på det teoretiska planet. Jag ger herr Lindén rätt i att vi i dag inte kunna veta, hur kommunförvaltningen kommer att gestalta sig om 25 år, men vi, som ha varit med sedan sekelskiftet, ha dock erfarenhet av hur utvecklingen gått framåt. Jag tycker för min del, att utvecklingen har gått i sådan riktning, att vi böra vara nöjda och belåtna.

Jag skall inte uppehålla kammarens tid längre, men då det här talas om att kommunerna borde ha vetorätt mot inkorporering, vill jag bara säga, att jag inte känner till många fall, då en kommun godvilligt har avstått från en större eller mindre del av sitt område till en angränsande samhällsbildning. Jag tror för min del inte, att man kan åstadkomma bättre förhållanden genom att införa vetorätt för kommunerna, utan det skulle då snarare bli stopp för all utveckling på detta område.

Jag slutar, herr talman, med vad jag började med, nämligen med att konstatera, att kritiken mot kommunindelningsslagen främst inte riktar sig mot 3 §, utan fastmer mot det sätt, på vilket paragrafen tillämpas. Jag bestrider inte, att det kanske kan finnas anledning till anmärkning mot det sätt, på vilket paragrafen i praktiken tillämpats, men jag anser ändå, i likhet med herr Gottfrid Karlsson, att vi först böra vänta och se, hur kommunindelningsreformen kommer att verka, innan vi företa några ytterligare åtgärder i denna sak.

Jag ansluter mig således, herr talman, till herr Gottfrid Karlssons yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag fäste mig vid ett par argument i herr K. A. Johansons anförande, som jag gärna vill inhösta såsom försvar för min egen ståndpunkt.

Herr Johanson erinrade om hurusom man i pressen har kunnat läsa en artikel med rubriken »Förtvivlad trångbodd-

het nonchaleras». Han talade vidare om svårigheterna att i ett inkorporerat område ordna ytterbelysning o. s. v. När jag hörde herr Johansons anförande, måste jag verkligen fråga mig vad detta egentligen har med problemet om en rationell kommunindelning att göra. Är det problemet inte snarare en förvaltningsfråga? Med det teoretiska resonemang, som jag enligt herr Johansons uppfattning förde, är hans absolut en förvaltningsfråga, som måste bli föremål för ändring.

Det andra argument, som herr K. A. Johanson anförde, var fallet Kiruna. Men vad äro Kiruna, Motala, Värnamo etc. exempel på? Jo, på hur en tätort med majoritetens hjälp lägger sig till med en hel socken. Men det blir ju ändå ingenting annat av det hela än en agglomererad eller urbaniserad kommun. Att sedan kommunen kallas för stad, ändrar ingenting i mitt resonemang.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Herr Lindén anförde mot mig, att de skäl, som jag åberopade för utskottets ståndpunkt, snarare voro skäl för den ståndpunkt, som han förfäktade. Jag vill, herr talman, kvittera med att säga, att största delen av de skäl, som herr Lindén anförde, snarast tycktes mig motivera ett visst uppskov med denna utredning.

Ty vad säger herr Lindén? Jo, han föreslår en utredning om de nya kommunernas organisation och förvaltningsform, deras »kläder», som han säger. De äro för gamla, vi ha vuxit ur dem, de äro inte bara slitna utan rentav trasiga, säger herr Lindén mycket dramatiskt. Men vi hålla ju just på att genomföra en kommunindelningsreform, som riksdagen har beslutat för att komma till rätta med de förhållanden som herr Lindén talar om. Om vi alltså hålla på med att skaffa kommunerna nya kläder, varför kunna vi då inte vänta, tills den saken är klar, innan vi företa den utredning som herr Lindén önskar få till stånd?

Herr Elofsson i Vä frågade mig, om jag tyckte att vi skulle vänta, tills stä-

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

derna hunnit ta för sig så mycket som de behöva, och först därefter företa denna utredning. Han påstod också, att jag hade sagt att jag tyckte att 1919 års lag var bra. Men jag yttrade mig inte alls om den saken. Jag sade, att om det över huvud taget är nödvändigt att ändra på 1919 års lag, så är det enligt mitt och utskottsmajoritetens förmenande klokt att vänta och se, hur den nya kommunindelningsreformen kommer att verka i praktiken, innan vi företa en sådan utredning.

Jag måste också säga, liksom herr Lindén, som återopade de sifferuppgifter som vi under utskottsbehandlingen fingo del av, att det — sett mot bakgrunden av alla de fall av inkorporering som ha förekommit — bara i ytterligt få fall har skett någon inkorporering mot vederbörande kommuns vilja. I en del fall ha landskommunerna motsatt sig inkorporeringen, i en del fall vederbörande städer, och i en del fall — det var tre, vill jag minnas — voro båda parterna emot den. I de allra flesta fall ha således inkorporeringarna skett med båda parter goda vilja och medgivande. Man måste se 1919 års lag mot bakgrunden av detta förhållande.

Sedan vill jag säga, att jag är något förvånad över det motstånd, som här ifrån en del landsbygdsrepresentanters sida reses mot tanken, att deras kommuner skulle införlivas med den närliggande staden. Jag har nämligen under behandlingen av den nya kommunindelningsreformen hemma i det län, som jag representerar, kunnat konstatera, att ett flertal av landskommunerna vid diskussionen om bildandet av storkommuner enträget och envist begärt att få bli sammanslagna med närliggande städer. En sådan sammanslagning har ju också i vissa fall skett, även hemma i Östergötland, men det är flera fall, då landskommuner ha uttalat önskan om att införlivas med städer, än de fall, då utredningsmän och länsstyrelse ha velat gå med därpå. Därför är jag, som sagt, något överraskad över att det här reses ett sådant motstånd mot tanken på en dylik sammanslagning.

Jag tycker alltså, att vi innan vi företa den utredning, som motionärerna ha föreslagit, skola vänta, tills vi få se, hur de kläder passa oss, som vi nu hålla på att skaffa genom kommunindelningsreformen. Skulle det, sedan vi ha vuxit i den nya förvaltningsorganisationen, ändock visa sig nödvändigt, tycker naturligtvis också jag, att det kan vara skäl att företa en sådan översyn av 1919 års indelningslag, som det här är frågan om, men jag tycker inte det finns några skäl att göra det, förrän vi ha sett hur kommunindelningsreformen kommer att verka.

Herr LINDÉN (kort genmäle): Herr talman! Det är alltid vanskligt att använda bilder, ty man riskerar både att välja fel bild och att bli missförstådd.

Jag måste fråga min ärade vän herr Gottfrid Karlsson, om vi i detta fall verkligen kunna nöja oss med att vänta och se, hur de nya kläder, som jag talade om, komma att passa. Den nya kommunindelning, som nu håller på att genomföras, avser ju icke att sy nya kläder, utan att skapa nya kroppar. Jag ser för min del ogärna, att de nya kropparna släppas ut i världsvimlet helt nakna.

Herr KARLSSON, GOTTFRID (kort genmäle): Herr talman! Om man skapar nya kroppar, måste man samtidigt tillse, att de inte behöva vandra ut i livet helt nakna. En av förutsättningarna vid förarbetena för den nya kommunindelningen var också, att det i samband med den nya indelningen skulle skapas förvaltningsformer, således kläder, som passade för de nya kropparna.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Jag förmodar, att om vi allesammans här i kammaren skulle lufta våra inkorporeringsbekymmer, så skulle denna diskussion dra ut mycket långt på tiden. Jag hade inte tänkt lägga mig i denna debatt, och jag skulle inte heller ha gjort det, om inte min namne på

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

kristianstadslänsbänken hade fört fram inkorporeringen av Norra Åsum med Kristianstad stad såsom ett avskräckande exempel på en inkorporering.

Nu är det min mening att detta icke är något avskräckande exempel, utan i stället ett mycket typiskt exempel på den ställning, i vilken en stad kan bli försatt, om det vid dess sida växer upp ett mindre samhälle, som i det långa loppet inte har möjlighet att klara sig själv och reda upp sina egna angelägenheter. I detta fall ligger det ju till så, att det utanför Kristianstad har vuxit upp ett municipalsamhälle, Vilan, på motsatta stranden av Helgeån. Det har vuxit upp under sådana förhållanden, att det består av i många avseenden typisk nybyggarbebyggelse. Vatten- och avloppsfrågan har inte kunnat ordnas, och de sanitära förhållandena ha över huvud taget erbjudit svårigheter. Marken är mycket sank, och följaktligen måste allt avloppsvatten pumpas därifrån.

Om det är någon som tror att Kristianstads stad med någon större förtjusning tog hand om det samhället, så är det ett mycket stort misstag. Det gjorde man, inte därför att man önskade det, utan man gjorde det därför att man var tvungen till det. Man ansåg inte, att det kunde fortsätta som förut hur länge som helst, och det ansåg man inte heller ute i Vilans municipalsamhälle. Inte heller ansåg länsstyrelsen eller hälsovårdsmyndigheterna det, utan alla voro överens om att något måste ske och att det måste ske med det snaraste. Frågan sammanhängde också med att det behövs en ny sträckning på vägen från Hässleholm till Blekinge, som skall gå genom Norra Åsum och Vilan, över Helgeån och genom Kristianstad.

Denna inkorporering skulle ha skett för åtminstone 20—30 år sedan för att det skulle ha blivit någon verklig rättsida på bebyggelsen på andra sidan ån. När nu frågan blev aktuell, räknade man som på de flesta andra ställen från början endast med att behöva inkorporera den del av kommunen, som utgjorde municipalsamhället, möjligen nå-

got litet till. Den återstående delen av kommunen skulle fortsätta att leva som en särskild kommun. Men ju längre utredningsarbetet fortgick, desto klarare blev det att man skulle behöva inkorporera så mycket utöver municipalsamhället, att den del, som blev över, inte kunde bli någon livskraftig kommun.

Det var detta som ledde till att man tog hela kommunen, och det ledde också till en skattehöjning i Norra Åsum, eftersom man naturligtvis måste ha samma skattekrona där som i den gamla kommundelen. Men om man säger, att den skattehöjningen var större än den som Norra Åsums kommun skulle fått vidkännas, om den sökt lösa sina egna problem, så tar man alldeles fel. Med det lilla skatteunderlaget hos de mellan 4 000 och 5 000 invånarna i Norra Åsums kommun skulle det inte ha räckt att höja med bara 2 eller 3 kronor. Om jag minns rätt, räknade man i stället med en skattehöjning på mellan 3 och 4 kronor, för att kommunen skulle kunna klara upp bara det allra nödvändigaste. Det var det som gjorde att Kristianstad tvingades ta hand om kommunen. Det har för Kristianstad betytt och kommer att betyda mycket stora utgifter. Min namne säger, att man ännu inte har sett några resultat av dessa utgifter. Jag vill då säga, att det visserligen har gjorts en del arbeten därute — dels beträffande gator, dels beträffande idrottsplats och vattenförsörjning — men att det mesta återstår att göra. Men anledningen till att det ännu inte har kunnat göras mera är att man inte från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har kunnat få definitivt besked om sträckningen för den redan omnämnda vägen från Hässleholm till Blekinge. Innan man får det, kan man inte ordna kloakförhållandena eller göra upp ett vattenledningsnät, man kan inte sörja för bortpumpningen av avloppsvatten genom ett nytt pumpverk o. s. v.

När jag har velat relatera detta, har det varit därför att man inte så blint skall tro att en stad, därför att den tar hand om ett inkorporerat område, gör

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

det gärna, eller att det nödvändigtvis kommer att betyda, att den inkorpore-rade delen blir åsidosatt. Det tror jag inte att den i detta fall har blivit. Det område det här gäller kan inte åsido-sättas, ty förhållandena där äro sådana, att de själva tvinga fram förändringar i än det ena, än det andra avseendet. Att sedan de, som bo långt ute i peri-ferien, inte kunna bli delaktiga av alla de förmåner som de, som bo i centrum, kunna bli delaktiga i, är alldeles själv-klart. Man kan inte ordna så, att alla få bo under stadsförhållanden, och det är inte heller så alldeles klart att det vore någon fördel.

Det var bara detta jag ville ha sagt, herr talman.

Herr ARRHEN: Herr talman! En av de föregående talarna liknade vår svenska kommunalförvaltning vid en person, som håller på att byta kläder. Man kan för all del acceptera denna bild och säga, att det här verkligen gäller att göra ett klädbyte. Skräddarmästaren är väl i så fall kammarkollegium eller Kungl. Maj:t, och vad jag vill begära är, att kunderna, d. v. s. både landsbygds- och stads-kommunerna, skola få något så när lika villkor när de komma till skräddarmäs-taren. Det får inte bli så, att lands-kommunen sedermera får lämna skräd-darmästaren ungefär som om den varit ute för att uppfylla de stipulationer, som omtalas i sagan om Kraka, vilken kom hem varken klädd eller oklädd. Det är, vad våra landskommuner ofta nog ris-kerar att få göra.

Jag delar i många avseenden de all-männa synpunkter på dessa problem, som här framlagts av herr Lindén. Han talade om, att den situation, i vilken vi befinna oss, kännetecknas av att det gamla självhushållets kommuner hålla på att ikläda sig andra former. Varje förnuftig människa måste i ett dylikt läge erkänna, att tätorterna och städer-na, som i huvudsak försörja sig genom de tekniska yrkena, ha behov av ut-rymme med hänsyn till sin växande be-folkning. Men det kvarstår, att de under

nuvarande förhållanden inför de myn-digheter, som ha att väga deras behov gentemot landskommunernas, stå som en privilegierad grupp. Det ha lands-kommunerna märkt, och den opposition, som i det avseendet förekommit, är i allra högsta grad begriplig.

Utskottet och dess talesman, herr Gott-frid Karlsson, säga, att man bör vänta och se, hur den nya kommunindelnings-reformen verkar. Jag anser emellertid, att det just *under* denna reforms ge-nomförande, när kommunerna gå att uppfylla de rekommendationer, som gävos i den nya kommunindelningslagen, och städerna och tätorterna anmäla sina behov av utrymme, är av mycket stor vikt, att landskommunerna ha råg i ryg-gen, eller hur jag nu skall uttrycka mig, att de alltså få ett stöd genom lagstift-ning eller andra lämpliga garantier, så att städer och landskommuner bli lik-värdiga parter.

Det har sagts, att när kommunindel-ningsreformen är genomförd, komma in-te behov av denna art att anmäla sig i samma utsträckning som tidigare. Ja, den saken är möjligen trolig, ehuru det i varje fall inte framgår av det yttrande av Svenska stadsförbundet, som fogats till utskottets utlåtande och i vilket det i stället säges, att detta problem kommer att kvarstå för en lång tid framåt. Ett faktum är emellertid, att medan under tidsavsnittet 1919—1938 13 landskom-muner totalinkorporerades med städer eller köpingar, så ha under de senaste åren 1939—1946 inte mindre än ett 20-tal kommuner inkorporerats. Det har här omvittnats, att landskommunerna blivit lidande på detta, och jag är av samma mening. Det står också i den motion, som jag varit med om att underteckna, att landskommunerna ofta »bli en av staden bortglömd vrå, som är jämställd med staden i övrigt endast då det gäller stadens utdebitering». Det har av flera talare — bl. a. av herr Gustaf Elofsson — erinrats om vad dessa införlivningar betyda för landskommunerna och deras verksamhet, och man kan inte komma ifrån, att det är ett synnerligen allvarligt problem, som här föreligger.

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

Det har vidare sagts — jag hörde det i går i en korridor i detta hus — att städerna skulle ha något slags moralisk rätt att få skatteinkomster från områden, vilkas tätbebyggelse härrör från verksamhet, som utövas i det närliggande stadsområdet. Detta resonemang förefaller ju till att börja med alldeles riktigt, men jag har för min del aldrig hört talas om, att städerna äro villiga att soulagera den landsbygd, på vars köpkraft de ofta leva. Om man vänder på resonemanget, kan man komma till en dylik slutsats, vilken från städernas synpunkt möjligen ter sig närmast löjlig men i själva verket vid närmare betänkande inte torde vara det.

Jag tror, att herr K. A. Johanson hade rätt, när han menade, att kritiken här mindre riktar sig mot 3 § kommunindelningsslagen än mot tillämpningen av denna paragraf. Därvidlag åvilar det Kungl. Maj:t och kammarkollegium ett mycket stort ansvar. Kungl. Maj:t följer som bekant i regel kammarkollegiums förslag — detta innebär intet klander mot Kungl. Maj:t, ty det är ju alldeles naturligt — och därför kommer huvudansvaret att ligga hos kammarkollegium.

Hur skall man nu få en ändring till stånd, som gör alla parter tillfredsställda? Den frågan måste man ställa. Vi ha i motionen föreslagit, att tre fjärdedels majoritet i den kommunala representationen på landsbygden skulle få rätt att omöjliggöra införlivning med stad — jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att detta förslag var alternativt. Man har i utskottsutlåtandet sagt, att det är orimligt. Ja visst är det orimligt, om man nämligen förutsätter, att denna rättighet kommer att utövas i tid och otid. Men det kommer man inte att göra — det antydde herr Lindén i sitt anförande, och jag instämmer med honom. Bestämmelsen skulle, om nu förslaget bifalles, stå där såsom den sista resursen, såsom den fasta ryggrad, som kommunerna hade att stödja sig på. Det finns klokt folk både utanför och innanför stadstullarna, och på landsbygden förstår man, som jag tidigare sagt, fuller väl, att städerna i viss utsträckning be-

höva plats för bostäder, industrier, hamnar o. d. Och i städerna kan man nog också, om man mödar sig, inse, att också andra vilja ha en viss rätt att leva här på jorden. Om denna samförståndsanda är levande på ömse sidor om förhandlingsborden, kan man göra upp i godo till ömsesidig båtnad. Det vore likväl nyttigt, om landsortens kommuner, d. v. s. de svagare parterna, hade stöd i ett sådant här lagbud.

Vi ha emellertid i motionen också sagt, att man kan tänka sig andra garantier, och att därför hela problemet om en eventuell ändring av indelningslagen bör utredas. Därigenom tangera vi det önskemål, som har framställts av herr Gustaf Elofsson i motion nr 147. En dylik utredning anser Landskommunernas förbund vara högst önskvärd, och samma organisation står för övrigt inte alls främmande för tanken på en kommunal vetorätt. Om man inte inför en sådan, får man vara beredd att söka andra utvägar. En sådan utväg skulle väl i så fall bestå däri, att man gör en rimlig fördelning av de skatteobjekt, som komma i fråga för de olika parterna. Jag har också på ryktets vingar fått höra, att den argumenteringen även förekom i utskottet. Det skulle alltså betyda en fortsättning på de överväganden, som tidigare förekommit inom kommunalskatteberedningen och om vilkas natur vi ha sett vissa vittnesbörd. Jag tror inte — även om jag inte vet något — att städerna skulle se en dylik utveckling med så värst blida ögon.

Ja, herr talman, det har nu talats så mycket i detta ärende, att jag kan inskränka mig till detta. Jag ber att få yrka bifall till i första hand reservationen nr II och i andra till reservationen nr I.

Herr ELMGREN: Herr talman! Debatten har bjudit på en blandning av gammalt och nytt. Herr Lindén har t. ex. med något blandat ackompanjemang spelat upp en framtidsmusik som kontrasterar något mot herr Björcks mera prosaiska erfarenheter från en inkorporering

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

som, om jag fattade honom rätt, låg 27 år tillbaka i tiden.

Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att mycket av den kritik, som har förekommit i indelningsfrågan, sammanhänger med tidigare praxis. Hur man än skriver en indelningslag, måste den i alla fall ges en så vid formulering, att praxis får mycket stor betydelse. Då nu praxis på senare tid har utvecklats till landsbygdens favör, tycker jag inte det är någon fara. Om jag använder herr Lindéns taktik och begagnar motståndarens argument som mina egna, kan jag peka på hans siffror som ett bevis för att det endast i ytterst få fall har skett en inkorporering mot kommunernas vilja. Det är därför ganska naturligt, om man nu vill vänta något och se, hur den praxis, som håller på att utforma sig, kommer att te sig. Ytterligare ett skäl att vänta är naturligtvis, att hela saken torde bli mindre aktuell, när den nya kommunindelningen har genomförts.

Detta gör, herr talman, att jag inte kan finna annat än att det är klokt att gå på utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Häri instämde herr *Herlitz*.

Herr **SUNDEVIK**: Herr talman! Jag måste säga, att jag finner den nu gällande indelningslagens 3 § så vagt formulerad, att man har anledning att önska att något mera bestämt utsäges där.

Herr **Elofsson** i Vä och hans namne på kristianstadsbänken ha båda varit uppe och vittnat om ett indelningsärendet. Det påstods nu av den siste av dem, att Kristianstad var tvunget att ta hand om landskommunen, därför att denna inte skötte sina åligganden som den borde. Men om det gäller en landskommun, som ligger på gränsen till en stad och som sköter sina åligganden och ordnar t. ex. de sanitära förhållandena på ett tillfredsställande sätt, vilka skäl skola då föreligga för att staden skall kunna fordra att området skall inkorporeras? Vilken rätt skall en stad ha att inkorporera en landskommun, om denna

sköter de kommunala angelägenheterna på ett i alla avseenden tillfredsställande sätt och befrämjar utvecklingen lika bra som en stad skulle kunna göra? Jag kan inte finna några bestämda riktlinjer för hur man skall döma i ett sådant fall. Det kommer att bero på en utredningsman från kammarkollegium, som reser ut på landsbygden och tittar på förhållandena, tar del av räkenskaperna o. s. v. och sedan skriver en promemoria, på vilken regeringen avgör fallet. För min del finner jag det önskvärt med en utredning för att klarlägga riktlinjerna för den praxis, som herr Elmgren talade om.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen nr I.

I detta anförande instämde herr *Andersberg*.

Herr **JOHANSON, KARL AUGUST**: Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Sundvik, att indelningslagens 3 § återfinnes på sidan 4 i utskottsutlåtandet. Jag skall inte läsa upp vad som där står, men jag tycker att riktlinjerna äro så pass klara, att man tills vidare kan vara nöjd och belåten därmed.

Till herr Lindén skulle jag velat rikta en replik omedelbart efter hans anförande, men jag sparade den därför att jag hade ett par ord till att säga. De exempel jag anförde voro inte riktade till herr Lindén, utan de voro riktade till de föregående talare som hade gått mot utskottets förslag. Jag är fullt ense med herr Lindén om att det är inkorporeringens lämplighet ur förvaltningssynpunkt, som bör vara avgörande. På den punkten äro vi alldeles överens, men jag vill också fråga: Hur ställer det sig, om åtgärden inte främst är lämplig ur förvaltningssynpunkt? Jag kan ta det exempel som jag tog förut — Kiruna. Då nu Kiruna hade municipalskatt och då det inte kunde påvisas att någon skulle bli lidande på om Kiruna blev stad, var det inte då helt naturligt, att man vidtog den ändringen?

Då vi äro inne på förvaltningsåtgärder, har jag ett exempel, som kan visa vilka åtgärder som ibland måste vidta-

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

gas. Det gäller ett municipalsamhälle, som ligger intill en köping och som har fått ett förslag på en vatten- och avloppsanläggning. Samhället har 829 invånare och 7 794 skattekrönor. Det har 1:50 i municipalskatt, och den vattenledningsanläggning, som är planerad, går på 1 100 000 kronor. Tro damerna och herrarna i denna kammare, att detta municipalsamhälle kan genomföra en sådan åtgärd utan hjälp från moderkommunen? Jag är nästan övertygad om att municipalsamhället inte får någon sådan hjälp. Men får man i detta fall till stånd ett samarbete med den intilliggande köpingen, kan det hända att municipalsamhällets vattenfråga kan ordnas inom en mycket kortare tid än herrar Björck och Elofson i Vä antytt utan att municipalskatten avsevärt behöver höjas.

Eftersom yttrandet från Landskommunernas förbund åberopats som stöd för reservationen, skall jag be att få påpeka, att även Svenska stadsförbundet har avgivit ett yttrande. Förbundet avsluter sig endast i ringa mån till den kritik, som har riktats mot indelningsändringarna, och yttrar i slutklämmen: »Styrelsen måste bestämt avstyrka att en utredning i hithörande spörsmål begäres från motionärernas utgångspunkter och med den inriktning som de åsyfta.» Det är motparten som har den inställningen. Var och en ser saken ur sin synpunkt alldeles som vi gjort i kammaren och i utskottet. Det är även fallet med Stadsförbundet och Landskommunernas förbund.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Herr Gottfrid Karlsson var förvånad över att såväl landskommunernas representanter som städerna i vissa fall motsatt sig inkorporering. Han angav att så varit förhållandet i tre fall. Men om man tänker på att det finns 2 500 kommuner, herr Karlsson, är det inte någon stor procent. Jag kan tänka mig, att det legat så till, att ett så stort område inkorporerats, att vad som återstår av landskommunen icke kan bestå som en självständig enhet.

Herr Elowsson i Kristianstad sade, att Kristianstad inte var hågat att inkorporera hela Norra Åsum. Jag vet också att så var fallet. Men när han säger, att man inte kan ta vara på sig själv, vill jag fråga: Hur vet herr Elowsson det? Ni ha aldrig försökt att låta oss ta vara på oss själva. Det förvånar mig, när han säger att allt var eftersatt, att man inte gjorde någonting och att det blev så dyrt. Det är väl inte herr Elowsson obekant, att det varit socialdemokratisk majoritet i fullmäktige i Norra Åsum under de sista femton åren, ja, till och med kvalificerad majoritet. Varför gjorde man då ingenting åt saken? Jag anser inte att man skall använda sådana argument.

Jag är fullt medveten om att en stad eller ett tätbebyggt område skall kunna inkorporera områden som behövas för tätortens utveckling. Men jag kan inte vara med om att det, som det nu sker, får gå till på det sättet, att man skickar ut en person från kammarkollegiet, som kör en runda och tittar på området och säger: »Det här lilla klöbet kan inte få vara för sig självt.» Det gällde dock ett område med två tusen människor. De ville bli kvar som en egen kommun. Hade det blivit omröstning, är jag säker på, herr talman, att de velat bilda en egen kommun. Jag anser därför att innan utlåtande från kammarkollegiet inhämtas bör kommunen få säga sin mening. Inom kommunens område finnas både män och kvinnor, som ha lika god syn på tingen och lika stor förmåga att bedöma möjligheterna för kommunen att klara sig, som en person från ett verk, som på några timmar skall sätta sig in i, hur frågan skall lösas.

Herr ELOWSSON, NILS (kort genmäle): Herr talman! Mitt yttrande om Norra Åsums möjligheter att sköta sig självt får inte fattas på samma sätt som efterlysningarna i radio, där det sågs att vederbörande irrar omkring utan att kunna ta vara på sig själv. Jag syftade på att skatteunderlaget i Norra

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

Åsum var sådant, att kommunen inte kunde reda upp alla problem som förelågo. Det hjälper inte vad det är för en majoritet i fullmäktige. Om skatteunderlaget inte räcker till, så räcker det inte till.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag har följt debatten med ett visst intresse. Jag får ju säga, att jag har genomlidit en tingens ordning, som skulle ge mig anledning att här tala länge, men då jag begärt ett samtal med regeringens högste representant för att få vissa uppgifter och jag förväntar att jag skall få dem, eftersom vi leva i ett demokratiskt land, skall jag i dag inte gå in på den sak, som speciellt rör min bygd.

Till de representanter för utskottet, som ha talat här, skulle jag vilja säga, att jag undrar om inte ni i utskottet i detta ärende röra er med argument mera från ytan utan att gå på djupet i den stora fråga, som det här gäller. Ni ha talat om småkommunerna som skola förstärkas genom sammanslagningar. Men är det inte så, att de många stora inkorporeringsärendena endast i undantagsfall höra samman med småkommunerna? Indelningsändringarna avse i regel större orter.

Jag skall inte nu gå in på den stora sak som ligger mig varmast om hjärtat — jag hoppas att det skall bli någon människa förunnat att historiskt belysa hela det ärendet, så att man kan draga lärdom därav — men jag vill säga, att vi här i landet ha en ordning för fastställande av indelningsändringar som skiljer sig från den ordning som tillämpas i övriga nordiska länder. Jag vill som exempel säga, att en sådan kommun som Backa, om vilken det rätt strid, inte skulle ha kunnat överföras till en annan kommun, om man hade tillämpat de rättsregler som gälla i Danmark. I Danmark handläggas nämligen ärenden om indelningsändring på ett helt annat sätt än hos oss. Såvitt gäller Köpenhamn, har man en särskild lagstiftning, enligt vilken en inkorpore-ring icke får ske med mindre ärendet

förelägges riksdagen. Detsamma är för övrigt förhållandet i Oslo. Där inkorpore-rades från och med senaste årsskiftet Akers kommun med Oslo, och det skedde genom en lag från juli 1947. I Danmark förberedes nu en ny lag för att man skall kunna komma till rätta med där föreliggande stora problem.

I Danmark har man när det gäller ärenden rörande landsbygden en särskild nämnd, som bereder alla ärenden. Nämnden har sju ledamöter, av vilka regeringen utser ordföranden och ytterligare två ledamöter bland landshövdingarna. Styrelsen för det danska stadsförbundet utser en ledamot, styrelsen för landskommunernas förbund en ledamot och styrelsen för landstingsförbundet li-kaledes en ledamot. Där är det så noga, att om ett ärende som behandlas av nämnden berör ett län, vars landshövding sitter i nämnden, träder han tillbaka, och en annan person inträder såsom ledamot. Man har således, kan man säga, starkt markerat nödvändigheten av en fri och obunden prövning av de viktiga frågor som det här gäller. Avser frågan två landskommuner, får icke stadsförbundets representant delta i nämndens arbete.

Den i Danmark tillämpade ordningen skiljer sig således i hög grad från förhållandena här i Sverige. Vi ha visserligen också en lag, som handlar om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Med den erfarenhet, som jag nu har fått av behandlingen av dylika ärenden, kan jag inte betrakta den författningen såsom en lag i egentlig mening, med tanke på att en lag bör innehålla rättsregler som också giva skydd. Den lag vi ha på detta område innehåller endast en uppräknig av olika omständigheter, som kunna motivera en indelningsändring, och dessa kunna bedömas subjektivt.

De synpunkter, som jag här har antytt, har konstitutionsutskottet icke alls berört i detta sammanhang. Jag vill emellertid inte säga, att utskottet borde ha gjort det, ty utskottet har väl sannolikt inte haft anledning att plöja i det senaste stora målet i indelningsärendenas histo-

Ang. villkoren för ändring i kommunal indelning m. m.

ria. Jag vill inte hävda, att vetorätten alltid skall kunna tillämpas.

Jag är på det klara med att en sådan justering, som vidtogs i Örebro på 1870-talet, då Örebro slott införlivades med staden, måste kunna ske. I Örebro kom man 1871 underfund med att slottet inte låg på stadens mark, utan tillhörde en intilliggande kommun. Detta sammanhänge med att man på den tid, då ett gevärsfaktori låg i staden, hade upplåtit särskild mark åt de smeder, som skulle bygga och bo där. Det vore kanske lämpligt att tala om för landshövdingen i Örebro län, att hans slott inte tillhört Örebro stad förrän 1874. Eftersom man upptäckte förhållandet 1871, betyder det att det tog tre år att få saken ändrad.

Jag kan i sammanhanget erinra om att det tog tjugu år att helt införliva Djurgården med Stockholms stad. Man sysslade med den saken från 1848 till 1869. Djurgården var ett ingenmansland, där ingen kommunalskatt erlades. När frågan om överförande av Djurgården till Stockholms stad aktualiserades, lär det ha funnits krögare där ute, som förklarade att man, då man tidigare inte behövt betala någon kommunal skatt, inte ville vara med om att betala skatt till Stockholm och därigenom få förhöjd skatt. Det kan tänkas att detta bidrog till att man var tveksam, när det gällde att tillmötesgå det från länet framställda kravet på att förhållandet skulle ordnas, så att inte ärendena från Djurgården ena gången togos om hand av Danderyds skeppslag och andra gången av överståthållarämbetet.

När jag säger att vi vilja ha skydd, avser jag inte sådana petitesser som jag nu nämnt. I de fallen var det fråga om naturliga och nödvändiga förändringar. Men jag menar att man måste fordra respekt för vissa grundläggande ting, som ligga djupt förankrade i en församlings liv och historia. Det är säkert anledning, att man här inom snar tid tar upp detta ärende och undersöker, huruvida man inte bör övergå till en sådan ordning, som gäller i Danmark. Den nämnd, som man har där, tar väl

att märka hand om ärenden från hela landet. Det är så mycket större anledning att pröva en sådan sak, när vi nu gå in för en samhällelig planering av vår industriella verksamhet, där åtminstone ny bebyggelse skall kunna placeras ute i de olika bygderna. Det är en sak som ger anledning till omprövning av frågan om ordningen för vidtagande av indelningsändringar.

En av utskottets ärade ledamöter har redan 1910 skrivit ett ganska stort verk om indelningsärenden och vad därmed sammanhänger. Han säger, att det egentligen är en regleringsfråga av förvaltningspolitisk natur. När man kommer in på politik, säger han, är det i sista hand en konst. När indelningsändringarna skola göras, gäller det att inte konsten utövas på ett sådant sätt att många, både människor och delar av kommuner, ta skada och lida därav. I stället måste det finnas ett väl grundat underlag för det beslut som fattas.

Jag har, herr talman, ingen anledning att här yrka vare sig det ena eller andra. Sannolikt kommer jag inte ens att deltaga i röstningen. Vad som förekommer i dag är endast en diskussion rörande två ting, nämligen dels den gamla lagens verkningar och dels den nya tillfälliga lagen om sammanslagning av kommuner. Den sistnämnda lagen är ett helt tillfälligt arrangemang, vilket naturligtvis bör beaktas. Jag tror att det skulle ha varit klokt, om redan vid beslutet om lag avseende sammanslagning av kommuner hade införts stadgande i syfte att giva lekmanaintresset medinflytande vid granskningen av ärendena.

Jag har, herr talman, velat ge uttryck för dessa synpunkter för att inget missförstånd skall uppstå, eftersom jag, som jag sade, fått på detta område genomlida vad jag lidit.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakavande punkten hemställt samt vidare på bifall till motionerna

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

I: 147 och II: 239; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas motionerna I: 147 och II: 239.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elofsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 50.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Herr *BJÖRCK*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade, med II betecknade reservationen, innefattande yrkande om bifall till de likalydande motionerna I: 66 och II: 119.

Herr *KARLSSON, GOTTFRID*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därin-

der förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 66 och II: 119; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölles.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till bidrag till svenska textilforskningsinstitutet jämte i ämnet väckta motioner, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 69 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Karl Andersson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *ANDERSSON, KARL*: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation. Då jag tre år i rad har reserverat mig mot anvisande av

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

ytterligare medel till detta företag och i sammanhang därmed anført de skäl, som jag ansett tala emot ett anslag, skall jag här inte beröra dessa skäl. Jag nöjer mig med att konstatera, att mina farhågor beträffande detta företag ha inte bara besannats utan till och med överträffats. Utvecklingen har blivit sådan, att inte ens företagets egen ledning tillnärmelsevis har kunnat överblicka de stora förluster, som under senaste tiden uppstått. Enligt bolagets berättelse för det senaste verksamhetsåret har företaget haft en bruttoförsäljning av cirka 10 miljoner kronor, och å denna försäljning har uppstått en förlust på cirka 7 miljoner kronor. Med sådana resultat är det uppenbart, att det inte kan bli fråga om någon ekonomisk bärighet för företaget.

Som förklaring till dessa resultat har bolaget anført, att oljeutvinningen har minskat, och en av anledningarna till detta är att den s. k. Ljungströmsmetoden inte har kunnat användas i samma omfattning som tidigare, beroende på ökade priser på elektrisk kraft och nu senast indragning av leveranser av elektrisk kraft till denna framställning. Oljeutvinningen har sålunda minskat från tidigare beräknade 80 000 kubikmeter olja till under senaste verksamhetsåret redovisade 63 500 kubikmeter. Det är således ett avsevärt sämre resultat än man tidigare hade räknat med. Företagsledningen hade räknat med en förlust för detta verksamhetsår på 2,3 miljoner kronor, men den verkliga förlusten är 6,9 miljoner kronor eller tre gånger så stor förlust som företaget självt hade beräknat.

Jag finner det egendomligt, att bolaget för att förklara det dåliga resultatet söker att skylla på den minskade produktionen enligt Ljungströmsmetoden. Vi ha tidigare fått veta, att av kostnaderna för framställning av olja enligt denna metod belöpa sig 60 procent på kraftpriset och 40 procent på övriga kostnader, arbetslöner o. s. v. Nu förhåller det sig emellertid så, att den enligt denna metod framställda oljan just nätt och jämnt betalar kostnaderna för

den elektriska kraften. Man får alltså en täckning av 60 procent av produktionskostnaderna, men för de 40 procenten finns ingen täckning. Då förefaller det mig riktigt att resonera på det sättet, att ju mera olja som framställles enligt Ljungströmsmetoden, dess större blir förlusten. Det måste ovillkorligen leda dithän, eftersom det för varje liter olja som produceras enligt denna metod uppstår en förlust på mellan sex och sju öre.

Nu kan jag emellertid konstatera, att det har inträffat någonting sedan riksdagen år 1946 beslutade att utvidga företaget. Då rådde det en allmän optimism, och den dåvarande handelsministern förklarade sig tro på möjligheterna att detta företag skulle bli vinstgivande och således ekonomiskt bärigt. I dag kunna vi väl konstatera, att det inte längre är någon som har dessa optimistiska föreställningar kvar, och även utskottsmajoriteten har ju i sitt utlåtande en ganska bestämd inställning som går ut på återhållsamhet och på att den av riksdagen år 1946 beslutade utvidgningen för närvarande inte bör fullföljas. Och, vad som framför allt glädder mig i denna situation, den nuvarande handelsministern förefaller att se åtskilligt nyktrare på detta företag och har tillsatt en kommitté, som kommer att undersöka driftsförhållandena vid Kvarntorp. Jag förväntar att resultatet av denna kommittés arbete, när det kommer fram till riksdagen, skall ge en belysning av detta företags verksamhet, som kan göra det möjligt att på ett riktigt sätt uppskatta vad som här har gjorts.

Ja, herr talman, jag har givetvis inget yrkande, då jag inte har framställt något sådant i utskottet. Det är heller inte gott att yrka avslag på detta anslag. Det framgår nämligen av handlingarna, att bolaget för att täcka den under det gångna verksamhetsåret uppkomna förlusten dels har fått förbruka cirka fyra miljoner kronor av nybyggnadsanslaget och dels har fått upptaga ett tillfälligt banklån på tre miljoner kronor. Följaktligen är inemot halva det anslagsbe-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

lopp, som utskottet här föreslår, redan förbrukat. Under sådana förhållanden har jag givetvis, herr talman, inte kunnat framställa något yrkande.

I herr Karl Anderssons yttrande instämde herr *Näsström*.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att diskutera förlusternas storlek, orsakerna till dessa förluster eller driftens eventuella lönsamhet i framtiden. Den diskussionen torde väl lämpligast böra anstå till dess den av handelsministern tillsatta utredningskommittén har slutfört sitt arbete. Jag begärde endast ordet därför, att jag fäst mig vid formuleringen av utskottsutlåtandet på en viss punkt. Det står där på tal om den av departementschefen igångsatta utredningen: »Utskottet förutsätter givetvis, att därvid särskild uppmärksamhet ägnas frågan huruvida och i vilken grad fortsatt drift vid Kvarntorp kan anses motiverad av hänsyn till anläggningens värde som beredskapsreserv» o. s. v. Med det läge som råder i världen nu, ett läge som ingalunda utesluter möjligheten av krig och nya avspärrningar, och med hänsyn även till de möjligheter som finnas för att det framdeles åtminstone tillfälligtvis kan bli brist på olja i världen, kan man enligt min mening inte ens diskutera, *huruvida* denna verksamhet skall bedrivas, om man ser frågan ur beredskapssynpunkt. Jag håller det för fullständigt uteslutet att man skulle kunna nedlägga driften, och jag anser inte att någon utredning på den punkten är vare sig möjlig eller nödvändig. Alltså tror jag, att vi måste räkna med att — även om verksamheten skulle bli förlustbringande — fortsätta att bedriva den med hänsyn till beredskapssynpunkten. Frågan blir då endast, i vilken utsträckning produktionen vid Kvarntorp skall bedrivas och hur mycket samhället skall subventionera denna produktion med, därest det inte blir möjligt att genom utbyggnader av verksamheten eller genom rationalisering av driften åstadkomma ett

bättre driftsresultat än det man för dagen kan förutse.

Jag har, herr talman, velat säga detta, på det att inte min röst för utskottsförslaget skall kunna tolkas så, att jag är tveksam om huruvida man bör uppehålla driften eller inte.

Herr KRÜGEL: Herr talman! Jag har vid två tidigare tillfällen, då frågan angående Svenska skifferoljebolaget eller, som vi vanligen hellre kalla det, Kvarntorpsbolaget varit uppe till behandling här i kammaren, tillåtit mig vissa erinringar, eller, om man vill uttrycka det så, viss kritik mot företaget, nämligen mot dess drift, dess kalkyler, dess beräkningar etc. Det utlåtande, som föreligger här i dag från utskottets sida, måste anses vara bevis på att vad jag i det fallet anfört har varit riktigt. Det är påtagligt, att bolagsledningen felbedömt läget, eller, som utskottet säger: »Det är uppenbart, att bolagsstyrelsen beträffande de ekonomiska förutsättningarna för bolagets framtida verksamhet tidigare räknat alltför optimistiskt liksom att tillräcklig hänsyn icke tagits till den mångfald obestämbara faktorer, som påverka kostnadsberäkningarna.» Jag vill tillägga, att bolagsledningens sätt att förklara misstag och förluster inte alltid varit lyckligt. Så exempelvis uppgives i den framställning, som ligger till grund för propositionen, att förlustens ovanliga storlek under det sista verksamhetsåret i huvudsak beror på minskad tilldelning av elektrisk energi och därmed inställd drift vid den s. k. Ljungströmsanläggningen eller -avdelningen. Det är ju känt, att den Ljungströmska metoden för framställning av olja är den mest kostnadskrävande per liter räknat, och detta borde väl därför logiskt sett leda till att det bleve lättare för bolaget att undgå förluster ju mera man minskade driften vid den avdelningen.

Emellertid har jag med min kritik ingen gång velat komma bolaget eller dess verksamhet till livs. Jag har framhållit vad jag och andra närboende fun-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

nit felaktigt, detta i avsikt att få till stånd en rättelse och därmed större lönsamhet av driften eller i varje fall så liten förlust som möjligt. Det är alltså en positiv kritik, kan man säga, men i vissa fall har det icke blivit någon avsevärd ändring. Nu har emellertid statsrådet Gjöres förordnat om utredning angående bolaget och dess angelägenheter, och jag vill notera detta initiativ med största tacksamhet. Vi som bygga och bo i Kvarntorp närhet vänta framför allt att det skall finnas möjlighet för utredningsmännen att anvisa åtgärder för ett upphörande av den skadegörelse på natur och växtlighet, som driften orsakar och som griper omkring sig mer och mer.

Det måste också vara av stor vikt för de arbetare vid Kvarntorp, som äro bosatta i dess närhet, att de olägenheter, som frätande och illaluktande avgaser förorsaka dem, undanröjas så långt ske kan. Jag kan nämna, att när jag passerade Kvarntorp på väg hit i måndags kväll lågo röken och gaserna från företaget över bostadskvarteren, där arbetarna bo, och den var så tät vid det tillfället, att jag på hundra meters avstånd från bostäderna inte kunde se dem. Då förstår ju var och en hur det måste genera dem som nödgas bo där. Men jag gjorde också den reflexionen, när jag såg att bolaget var i färd med att uppföra en rad nya byggnader där, att detta måste vara olämpligt och att man hade bort söka sig till ett annat område härför.

Det är alltså, herr talman, i den mest lovliga avsikt jag har gjort och gör mina erinringar. Jag inser liksom nyss herr Olsson fuller väl, att bolaget och dess verksamhet är en beredskapstillgång av värde och att vi för närvarande med hänsyn till oron ute i världen inte kunna tänka på att avhända oss denna tillgång, men det måste också vara ett samhällsintresse att få en så god och lönsam drift som möjligt, och det är i hopp om att utredningsmännen i såväl det ena som det andra avseendet skola lyckas i sitt svåra uppdrag som jag hälsar utredningsinitiativet med

glädje och förväntan. Jag tillåter mig också uttala den förhoppningen, att utredningsmännen skola finna det lämpligt att i sitt arbete söka kontakt också med ortsbefolkningen. Det är tänkbart, och mer än så för resten, att även den kan ha upplysningar av värde för utredningen att lämna.

Slutligen vill jag ha sagt, så att mitt anförande inte på något sätt skall missuppfattas, att den uppgift, som bolagsledningen haft sig förelagd, så långt jag kan förstå, inte varit lätt; utbyggnad i stor hast och oberäknade växlingar på många områden ha försvårat såväl arbete som överblick.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet GJÖRES: Herr talman! Utbyggnaden och driften vid skifferoljebolaget i Kvarntorp grundar sig på ett program, som väsentligen fastlades vid behandlingen av propositionen år 1946. Då utgick man ifrån och anknöt till ett uttalande, som hade avgivits av regeringen redan år 1945, alltså under samlingsregeringens tid, och som gick ut på att verket vid Kvarntorp skulle byggas ut såsom ett långtidsföretag, varvid man skulle syfta till bärighet. Propositionen, som alltså anslöt sig till denna av den föregående regeringen uttryckta tanke, var byggd på en bedömning av möjligheterna att inom en viss period — jag vill minnas en femårsperiod — genom olika investeringar, olika utbyggnader, komma fram till en sådan volym och en sådan differentiering av produktionen, att man skulle kunna räkna med bärighet hos driften.

Då man på hösten 1945 och vårvintern 1946 gjorde upp det program, som sedan förelades riksdagen och som vann riksdagens godkännande, utgick man självfallet från de förutsättningar, som man i dåtida situation kunde anse föreligga beträffande priser och i fråga om möjligheterna att inom rimlig tid anskaffa de olika maskiner och andra ting, som behövdes för att nå fram till de utbygg-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

nadsstadier, som gradvis skulle komma att förbättra driften och slutligen leda fram till bärighet för företaget. I det senare avseendet har det ju inträtt en avsevärd förändring. Det har inte varit möjligt att, sådana som beställningstiderna äro nu överallt i världen när det gäller investeringsvaror, få fram de behöfliga tingen tillnärmelsevis inom beräknad tid. Inte heller prisutvecklingen har varit sådan att kalkylerna ha kunnat hållas, utan man har, när man har kommit fram till att beställa de olika tingen, varit nödsakad att acceptera priser som ligga väsentligt över den prisnivå som gällde ännu hösten 1945 och vårvintern 1946. Detta är nu ingen utveckling som enbart har berört Kvarntorp; jag tror att alla industrimän, som under dessa efterkrigsår ha varit inbegripna i nyinvesteringsverksamhet, ha gjort precis samma erfarenhet och gjort sig skyldiga till precis samma felbedömning av framtiden som man, om man nu vill använda ett så hårt ord, kan säga att även skifferoljebolagets ledning har gjort sig skyldig till. Denna efterkrigstid har kommit att förete en helt annan bild av ekonomiska förskjutningar än man trodde vid den tid då den nämnda propositionen framlades, och jag är för min del mycket viss om att de föreställningar man vid denna tidpunkt hade om efterkrigstiden inte voro någonting som var särskilt utmärkande vare sig för statliga myndigheter eller för statliga bolags ledningar; det var nog föreställningar som gingo igenom praktiskt taget hela det svenska näringslivet och som voro vägläggande för den stora majoriteten inom de kretsar som hade att träffa avgöranden rörande praktisk ekonomisk verksamhet för den närmast kommande tiden.

Till dessa förskjutningar, som sålunda äro för alla uppenbara och som jag tycker att man inte skall lasta Kvarntorpsbolaget för i högre grad än vad som rimligt är, komma nu vissa andra missöden, till vilka onekligen hör den dåliga elkraftförsörjningen, som har drabbat detta företag kanske kännbarare än det stora flertalet företag i landet. I olikhet

mot herr Krügel har jag inte den uppfattningen, att den Ljungströmska metoden är någonting som man så där utan vidare kan säga bör utmönstras. Den har alldeles givna företräden framför de andra metoderna, fastän den givetvis har sin akilleshäla i elkraftpriset och elkrafttillgången. Men den delen av produktionen har drabbats av den försämrade elkraftförsörjningen, och det påverkar självfallet den utvinning av olja, som verket under de här tiderna har kunnat åstadkomma.

Jag förstår mycket väl den besvikelse, den reaktion, som kommer till utlösning i riksdagen och kanske även annorstädes då man här nu år 1948 får siffermässiga belägg för de rubbningar i kalkylen, som ha inträffat under den gångna tiden. Jag anser emellertid, att man icke för stundens besvikelse bör glömma vad detta verk dock en gång betydde i en tid som ännu inte äro oss alltför avlägsen. Detta säger jag inte för att måla någon fond, mot vilken ögonblickets situation skulle komma att te sig mera gynnsam än den är, utan endast för att ställa fram ett fundamentalt faktum, som vi aldrig kunna lämna ur sikte i denna diskussion om den svenska skifferoljeproduktionen. Det är ingen överdrift att säga, att om vi inte hade haft den produktion av oljor, som vi, väsentligen tack vare Kvarntorp, så småningom fingo under krigsåren, så hade vi inte kunnat uppehålla den höga beredskap inom den svenska flottan, som var nödvändig under kriget.

Det rör sig sålunda här om en försvarskostnad, en beredskapskostnad, som vi, då beslutet fattades, voro beredda att taga. Det är konsekvenserna av detta beslut som nu aktualiseras inför oss, och när man nu går att bedöma vilka dessa konsekvenser äro och hur man skall ställa sig till dem, ja, då kommer man fram till frågan, hur vi bedöma det nuvarande tidsskedet och hur vi tro oss kunna räkna med att den framtida utvecklingen kommer att gestalta sig. Jag har, såsom framgår av propositionen, ansett, att rubbningarna i bolagsledningens beräkningar rörande den utbyggnad av

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

verket fram till bärighet, som angavs såsom mål år 1946, äro så betydande, att det finns anledning att förutsättningslöst utreda frågan om skifferbolagets ställning, så att regering och riksdag efter en sådan översyn skola kunna taga definitiv ställning till hur man skall förfara med denna produktion i fortsättningen.

Direktiven för denna utredning äro förutsättningslösa, och jag vill inte på något sätt föregripa vad den kan komma fram till, ty jag vet inte vad det blir, och jag vill inte profetera om det, men det förefaller mig att man i huvudsak har kanske fyra alternativ att välja emellan. Ett alternativ är att lägga ned driften vid Kvarntorp definitivt och inte räkna med att man någonsin skall sätta gång igen. Det är lätt sagt, men jag skulle tro, att när det kommer till kritan är det ganska svårt att träffa ett sådant avgörande. Ett andra alternativ är att helt enkelt, kanske med en eller annan modifikation, fortsätta på den linje som kom till uttryck i riksdagens beslut år 1946, d. v. s. att alltjämt sträva efter att bygga ut det hela på sådant sätt, att bärighet för verket så småningom skall kunna nås. Ett tredje alternativ förefaller mig att vara, att man stoppar driften men bibehåller anläggningarna i sådant skick, att man i ett beredskapsläge på nytt skall kunna draga på. Det fjärde alternativet jag kan tänka mig är, att man fortsätter driften i den utsträckning och på det sätt som man kan finna vara möjligt, men då med acceptering av ett visst ständigt driftsunderskott för framtiden.

Jag sade, att jag inte skulle profetera om vad utredningen kan komma fram till, men jag tror dock det får anses vara ganska säkert, att det första alternativet, att definitivt nedlägga driften, tämligen snart kan mönstras ut och avföras ur diskussionen. Jag skulle också tro, att även det tredje av mig angivna alternativet, nämligen att bibehålla verket men stoppa driften och endast hålla anläggningen på något sätt i beredskap för en kommande krigsperiod, knappast hör alltför mycket hemma

bland de bedömningar, som efter närmare granskning befinnas praktiska. Jag skulle därför tro att man får välja mellan det andra och det fjärde alternativet, d. v. s. att med all den rationalisering, som är möjlig, fullfölja 1946 års program respektive att bestämma sig för att hålla det hela inom en mera begränsad ram men då vara fullt beredd på att vi år efter år få sätta in så och så många miljoner kronor för att täcka ett oundvikligt driftsunderskott.

Jag har icke anfört detta för att på något sätt söka påverka den utredning, som nu sitter. Eftersom jag har haft anledning att något syssla med denna fråga har jag emellertid ansett det vara riktigt att åtminstone på det här sättet göra riksdagen förtrogen med de tankegångar, som jag har kommit fram till och som, därest de komma att underbyggas av utredningen och av den handelsminister som så småningom skall lägga fram förslag i ärendet inför riksdagen, komma att leda till att man alltjämt skall hålla driften vid Kvarntorp uppe i den ena eller andra omfattningen. Jag tror nämligen i likhet med herr Krügel, att vi i den internationella situation som nu råder och som, hur man än må bedöma de konfliktrisker som den innesluter, dock särskilt på detta område, alltså i fråga om oljeförsörjningen, är rätt kritisk, icke kunna tänka på att göra oss av med den lät vara begränsade men dock värdefulla tillgång för vår oljeförsörjning, särskilt vad beträffar försvaret, som Kvarntorpsverket utgör.

Till sist skall jag säga ett par ord om de anmärkningar, som herr Krügel nu liksom tidigare har gjort beträffande de obehag, som driften vid Kvarntorp obestriddligen vållar omgivningen, liksom också beträffande de sanitära förhållanden, som äro förknippade med själva driften. Att därvidlag säga, att ingen ändring har förmärkts, förefaller mig nog vara att framställa saken värre än den är. Jag har inte dag för dag följt denna verksamhet, men jag har besökt företaget, och det är lätt att konstatera, att dessa ting dock faktiskt icke ha skjutits åt sidan under utbyggnadstiden. Man

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

har från bolagsledningens sida gjort betydande ansträngningar för att lindra och, som jag hoppas, så småningom helt upphäva åtminstone några av de olägenheter, som äro förknippade med denna verksamhet. Jag skall inte här fördjupa mig i något resonemang om alla de olika ting, som det här gäller, men jag vill fästa uppmärksamheten vid exempelvis de svavelhaltiga rökarna, som tidigare ha framkallat så svåra skador. I fråga om dessa rökaras oskadliggörande ha betydande framsteg gjorts, även om det utan tvivel ännu kommer att dröja någon tid — kanske ett år eller någonting sådant — innan man har nått fram till att helt avlägsna vad som dock var huvudkällan till anmärkningarna på det här området, nämligen de gaser som utvecklas ur de här högarna.

Vad beträffar förhållandena i fabriken tror jag nog att det är riktigt, att arbetet där är ganska påfrestande, men det är en oerhörd skillnad mellan förhållandena nu och för ett par år sedan. Avsevärda framsteg ha skett, som man enligt min mening inte bör förringa, och man har så mycket mindre rätt att göra det som det här — såsom också herr Krügel generöst och riktigt nog påpekade — rör sig om en produktion, där driftsledningen hela tiden har haft att kämpa med lösningen av svåra tekniska problem. Tekniken på detta område har inte på något sätt varit färdigutbildad, utan man har haft att steg för steg arbeta sig fram till sådana lösningar som driftstekniskt, ekonomiskt och även sanitärt äro mera fördelaktiga.

Trots de besvikelser rent ekonomiskt, som denna verksamhet av olika skäl har berett oss, bör man enligt min mening, herr talman, inte förringa de förtjänster som inlagts av de i ledningen för skifferoljebolaget anställda krafterna. Gär man igenom område efter område, skall man finna att de framsteg, som gjorts sedan verket på allvar byggdes ut, icke äro små utan tvärtom ganska anmärkningsvärda.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Under utskottsbehandlingen av detta ärende har jag fått den bestämda uppfattningen, att statsutskottet ser betydligt mera pessimistiskt på detta företag än statsrådet och chefen för handelsdepartementet gör, om man får döma efter hans anförande i kammaren nyss. Och jag vill säga att pessimismen inom utskottet fick skärpta uttryck sedan två representanter för bolaget — styrelseordföranden Qvistgaard och verkställande direktören Gejrot — haft föredragning inför utskottet. För oss tedde sig — efter deras meddelanden och efter upprepade frågor, som ställdes till dem — framtiden för denna anläggning mycket mörk, för att inte använda ett ännu starkare uttryck.

Handelsministern talade om de fyra alternativ för anläggningens framtid, som man kan tänka sig. De alternativen äro välbekanta för oss, som ha deltagit i de förberedande överläggningarna rörande detta ärende. Jag måste för min del säga — och jag tror att jag talar även på åtskilliga utskottskamraters vägnar — att hoppet om en framtida ekonomisk bärighet för verket synes vara ganska svagt, detta med hänsyn till de nu dock ganska mångåriga erfarenheter, som med en, jag höll på att säga, obönhörlig frekvens ha hemsökt statsutskottets första avdelning och statsutskottet självt.

När jag bedömer frågan på denna tidpunkt — efter de många lektioner jag har fått i den — skulle jag närmast vara böjd för att anse den ståndpunkten riktig, att man skall lägga ned driften vid anläggningen och behålla anläggningen själv såsom en materialreserv, för den händelse vi råka in i ett beredskapsläge. Detta är naturligtvis icke någon färdig ståndpunkt hos mig. Jag väntar mig mycket av den utredning, som herr statsrådet nu har satt i gång. Men jag tror att det är tillrådligt, för att man skall komma fram till ett klart resultat, att även det av mig sist nämnda alternativet finnes med bland dem, som skola beaktas vid utredningen.

Tankarna på ekonomisk bärighet får

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

man nog — jag understryker det ytterligare — skjuta åt sidan, men beredskapssynpunkten är naturligtvis utomordentligt viktig. Om verket skall fortsätta sin drift i framtiden, tror jag att detta måste motiveras uteslutande med hänvisning till beredskapssynpunkten. I beredskapslägen måste man på ett annat sätt än under mera normala förhållanden göra utgifter och ta på sig ansträngningar, och det få vi säkerligen göra om vi — det Gud förbjude — skulle råka in i en ny avspärrningsperiod. I ett sådant läge få vi räkna med nya extraordinära kostnader.

Jag tror att de synpunkter, som jag nu har anfört, måste vara med i beräkningarna, om man på tid och längd skall kunna anlägga en riktigt realistisk synpunkt på dessa frågor.

Jag förstår mycket väl att min vän på älvborgsbänken lägger landshövdingesynpunkter på hela frågan — det är hans plikt, och jag klandrar honom inte alls för den sakens skull. Jag vill emellertid understryka att när man behandlar ett företag, som redan har lagt så pass stora ekonomiska bördor på statsverket som detta bolag, får man i sin bedömning huvudsakligen utgå från ekonomiska synpunkter och, om det är nödvändigt, para dem med beredskapssynpunkter.

De kritiska anmärkningar, som herr Karl Andersson här har gjort, kunna säkerligen många av utskottets övriga ledamöter instämma i, men den stora majoriteten har dock velat ge företaget en chans, allra helst som Kungl. Maj:t nu har tillsatt sin kommitté. Och det är alldeles uppenbart, att riksdagen inte kan undgå att bevilja det anslag, som Kungl. Maj:t har begärt.

I den ringa mån mina ord ha någon betydelse skulle jag alltså — om det nu är tillåtet — vilja rekommendera den pågående utredningen att framför allt se dessa frågor från mycket starkt realistiska synpunkter och inte i minsta mån lägga in i sina funderingar någonting av de ganska sangviniska tankar och synpunkter, som varit bestämman-

de då riksdagen tidigare tagit ställning till dessa problem.

Med de orden, herr talman, hemställer jag om bifall till statsutskottets yrkande.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:
Herr talman! Man kan ju tala om Kvarntorp nästan hur länge som helst, och man kan anlägga ungefär ett tiotal fullt likvärdiga synpunkter. Man kan säga, att företaget måste vara kvar, och man kan ur realistiska synpunkter, som herr Lindström nyss anlade, säga att det skall läggas ned — det var ju kontentan av hans ståndpunkt.

Detta verk är självfallet ur bygdens synpunkt inte något önskvärt företag. Jag uppträder här inte såsom någon lokalrepresentant och yrkar på att Kvarntorpsbolaget skall bevaras, därför att det ekonomiskt skulle vara så värdefullt för det landskap, som jag här i riksdagen representerar. Det är klart att detta företag mycket väl skulle kunna läggas ned utan att det ekonomiskt skulle få några svåra konsekvenser för vår bygd.

Då jag företräder den ståndpunkten, att Kvarntorpsverket bör fortsätta sin drift, gör jag det i stället ur allmänna synpunkter. Vad som motiverar att detta företag bibehålles är enligt min mening inte bara beredskapssynpunkten — som herr Lindström här så starkt tryckte på — alltså möjligheten av ett nytt krig och en ny avspärrning. Det finns också en annan viktig synpunkt, nämligen att världens oljetillgångar snart nog kunna ta slut. Det råder ju delade meningar om hur mycket olja som finns kvar i världen, men i allmänhet har man en ganska pessimistisk uppfattning.

De, som vilja vara riktigt realistiska, anse att med de oljetillgångar, som nu kunna konstateras, och med nuvarande förbrukning — som ju snarare visar tendens till stegring än tillbakagång — är 25 år den tid mänskligheten kan räkna med att ha olja. Det är möjligt att man kan upptäcka nya fyndigheter, men experterna räkna inte med att man skall

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

kunna leta fram så värst stora nya sådana, vare sig i Sydamerika, Främre Orienten eller någon annanstans. Med tanke på den tendens till stegring av förbrukningen, som man kan konstatera, skulle jag för min del tro att 25 år är ungefär vad man kan räkna med. Under det senaste världskriget förbrukade mänskligheten antagligen hälften av världens oljetillgångar. Nu ha vi alltså bara hälften kvar. Även om man räknar liberalt kan man följaktligen inte komma till någon annan uppfattning än att det inte kan dröja så många årtionden innan den naturliga olja, som finns i marken, är borta. Mänskligheten får då leta efter någon ny metod för att driva bilar, flygmaskiner och andra fortkärfningsmedel. Det är möjligt att man för detta ändamål kommer att lyckas använda atomkraften lika bra som, eller kanske till och med bättre än oljan, men detta är ju ändå en sak som ligger i en mycket dunkel framtid.

Under en period, då man kanske ännu inte har kommit fram till någon verklig ersättning för bensin, kan det alltså tänkas att vi här i landet bli nödsakade att tillvarata den olja, som finns lagrad i vår skiffer. Det är svårt att säga hur långt vår svenska skiffer i den vägen förslår, men ingenjör Bergh, som var den store föregångsmannen på detta område, beräknade vid ett tillfälle då jag talade med honom, att man ur våra skiffertillgångar skulle kunna utvinna 100 miljoner hektoliter bensin. Vår årsförbrukning av bensin före kriget var väl omkring en miljon hektoliter, och vi skulle alltså ur vår skiffer kunna utvinna olja, som under 100 år kunde täcka en ungefär lika stor årlig förbrukning. Om man tänker sig en ökad förbrukning, blir naturligtvis perioden kortare, men det rör sig i alla fall om mycket betydande kvantiteter.

Det kan därför vara skäl i att överväga inte bara beredskapssynpunkten när det gäller att bedöma de rent nationella intressen, som tala för ett bevarande av Kvarntorpsföretaget. Det kan vara helt andra och mycket längre bort liggande intressen, som man bör ta hänsyn till.

Det kan befinnas vara ett stort nationellt intresse inte bara med hänsyn till beredskapen utan även med tanke på dessa andra synpunkter, som jag här har berört, att man bibehåller Kvarntorpsverket, inte bara som en materialreserv utan som ett företag där en relativt stor tillverkning bedrivs och där erfarenheter samlas. Jag hoppas att kommittén inte bara skall ta hänsyn till den realistiska ståndpunkt, som herr Lindström här har förordat, utan också se saken mera i stort.

Även om man har denna inställning kan man dela den uppfattning, som herr Krügel här givit uttryck åt, att företaget i största möjliga utsträckning skall drivas så att det bär sig och utan att skapa någon otrevnad för den kringliggande bygden. Det är kanske omöjligt att infria båda dessa önskemål, och jag vill avvakta resultatet av den nu igångsatta utredningen, innan jag svarar ja eller nej.

Men även om driften inte bär sig, anser jag att företaget skall hållas i gång. Vi ha ju här i riksdagen haft många exempel på frågor, där man har anlagt realistiska synpunkter men trots detta blivit vederlagd av den fortsatta utvecklingen. Hur många gånger diskuterade vi inte exempelvis våra kolfält uppe på Spetsbergen? De här nyttighetsherrarna, de som ville vara realist, framhöllo att kolbrytningen på Spetsbergen aldrig skulle kunna bära sig, utan att vi borde göra oss av med våra kolfält där uppe. Det fanns andra ledamöter av riksdagen — jag minns särskilt min partivän herr Anderson i Råstock — som energiskt hävdade den meningen, att det ur nationell synpunkt var mer än önskvärt att man hade kvar dessa kolfält. Men till slut tröttnade han och andra, och riksdagen beslöt att vi skulle vraka dessa svenska koltillgångar. Jag tror att vi i dag skulle ha varit glada, om vi haft dem kvar.

När det gäller ett företag som skifferoljeverket i Kvarntorp tror jag alltså inte att den där realistiska ståndpunkten håller så särskilt långt. Man kan in-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

te anlägga den driftsekonomska synpunkt, som ju bör komma i främsta rummet när det gäller ett enskilt företag. En enskild person eller ett enskilt bolag kan ju inte i längden driva ett företag med förlust, men det kan staten göra, om stora nationella fördelar vinka i framtiden.

Bolagets ledning har nog gjort vad som varit möjligt för att nå ett bättre ekonomiskt resultat, inte bara när det gäller framställningen av olja utan även genom att tillvarata alla biprodukter. På denna senare väg tror jag för min del att man kan komma långt ännu.

Jag vill inte alls gå i god för denna företagsledning. Jag har kanske mer än en gås oplockad med den. Örebro stad byggde t. ex. för några år sedan en lång och mycket dyrbar ledning från staden till Kvarntorp för att utnyttja den gas, som produceras där. Vi voro glada åt detta, ty när andra kommuner fingo gasransonering sluppo vi ifrån. Men så kom den här elektriska hårdtiden, och vi fingo ett meddelande från Kvarntorp att någon gas inte längre kunde levereras. Där stodo vi alltså med vår tvättade hals, d. v. s. denna ledning, som vi hade byggt för stora pengar, utan att kunna få någon gas.

För att nu rikta en anmärkning mot högre myndigheter, tycker jag också att representationen från bygden i bolagets styrelse kunde ha gjorts mera fulltalig. Bygden företrädades nu i bolagets styrelse av en riksdagsman, som representerar södra Närke och som numera ytterst sällan är i hembygden. En mera manstark representation just från den bygd, där Kvarntorpsverket är beläget, skulle nog vara lämplig, men utredningen får ju visa vart man på den punkten vill komma.

Jag måste bestämt bestrida herr Krügers uppfattning att man från bolagets sida inte har gjort någonting för att undanröja de olägenheter för folket i bygden, som äro förenade med själva driften. Ett mycket intensivt forskningsarbete har bedrivits på detta område, och man har åstadkommit åtskilligt av vär-

de. Jag vill inte säga att man fullständigt har knäckt detta svåra problem — det kan hända att detta inte är möjligt. Det är under sådana förhållanden beklagligt, att Kvarntorp ligger i en mycket tätt befolkad bygd, där olägenheterna måste göra sig gällande med särskild styrka, men jag vill dock påpeka, att skadeverkningarna inte yttra sig på alla områden. När det gäller växtligheten är det framför allt på barrskogen som de menliga verkningarna uppträda. Det har ju visat sig att sådana verkningar uppstått, sedan åtskilliga år ha gått. Men då det gäller lövskogen och växtligheten på åkrarna åtminstone utanför den allra närmaste räjongen kring verket, ha så vitt jag vet inte några sådana skadliga verkningar inträtt. Gaserna från Kvarntorp ha också haft den effekten, att man rätt snart får en beläggning på silversaker, som man förvarar i sina skåp. Men jag tror inte heller att man skall överdriva betydelsen av dessa skadeverkningar. Örebro stad ligger på ett avstånd av omkring två mil från Kvarntorp, och inom staden kan man inte konstatera några som helst verkningar därifrån, vare sig skadliga eller andra. Det påstås att detta skulle bero på att vinden i Örebro aldrig blåser rakt söderifrån, vilket kanske är ett särskilt privilegium för vår stad, men jag anför i alla fall själva faktum, eftersom det bör vara av intresse i detta sammanhang.

Jag instämmer i kraven på att allt göres som göras kan för att undanröja svårigheterna, men jag bestrider att ingenting har blivit gjort för att komma till rätta med dem. Det kan inte vara på fullt allvar som sådana påståenden göras.

Det blir nu utredningens sak att fullgöra sitt arbete. Jag motser resultatet med största lugn.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Såsom kanske någon av kammarens ledamöter erinrar sig, har jag redan tidigare vid två tillfällen, år 1946 och år 1947, yttrat mig i debatter om Kvarntorpsverket. År

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

1947 begärde jag på skäl, som jag då anförde, att utskottets utlåtande i ärendet skulle återremitteras.

Jag har i dag inte begärt ordet för att polemisera mot herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Jag förstår mycket väl de synpunkter, som han här har redogjort för. Jag förstår också att det inte var med lätt hjärta han höll sitt anförande här i kammaren. Han är ju fullständigt oskyldig till den utveckling, som har ägt rum. Liksom de allra flesta av kammarens ledamöter är jag övertygad om att han kommer att sköta detta ärende så att vi, när det kommer tillbaka på kammarens bord, skola kunna ta del av ett fullständigt material och siffror, som äro noggrant granskade.

Under krigstiden lades ett 50-tal miljoner kronor ned på Kvarntorpsverket, och mot denna investering kan icke riktas någon anmärkning. Däremot kunna anmärkningar göras beträffande den tid som förflutit sedan man, om jag inte minns fel, år 1945 beslutat sig för att anse Kvarntorp såsom ett normalt långtidsföretag och särskilt sedan man år 1946 lagt upp det stora investeringsprogram, som då godtogs av riksdagen. Jag måste uttala att de siffror, som då lades fram för oss, borde ha underkastats en noggrannare kontroll. Jag vågar göra detta uttalande på grund av följande två omständigheter.

När jag år 1946 yttrade mig i debatten här i kammaren, ställde jag en öppen fråga till dåvarande handelsministern, huruvida de föreslagna nya investeringarna voro av den natur, att de skulle medföra en fortsättning på den förstörelse av naturvärden, som redan vid den tidpunkten hade fortskridit mycket långt. Handelsministern svarade: »I fall kammarens ledamöter ha gått igenom propositionen, torde de ha funnit, att det ju inte är fråga om att utvidga oljeproduktionen, utan det är fråga om att göra vissa investeringar, så att det blir möjligt att bättra tillvarata andra produkter än oljan.» Går man nu emellertid till den proposition, som dåvarande handelsministern framlade, fin-

ner man där förslag om investeringar till ett belopp av 18 200 000 kronor, investeringar vilka enligt ett yttrande i propositionen förväntades skulle medföra bland annat ökning av produktionen av olja och svavel med cirka 50 procent samt av kraftproduktionen med cirka 160 procent. Jag tror därför inte att man hade satt sig särskilt grundligt in i detta ämne, om man kunde fälla ett sådant yttrande som det nyss citerade.

Det andra skälet till att jag vågar påstå, att förslaget till 1946 års riksdag inte byggde på så verklighetstroga och klara siffror och bedömningar, är att man redan år 1947 måste begära ett nytt anslag, som man rimligen borde ha tagit med redan år 1946, nämligen tre miljoner kronor till en anläggning för gasdistribution.

Jag begärde emellertid närmast ordet, herr talman, för att till herr handelsministern rikta en fråga, som jag är övertygad om att han mycket lätt kan besvara men som det nog ändå är flera än jag som skulle vilja ha besvarad, därför att läget inte klart framgår av propositionen. Handelsministern yttrar i propositionen, att i avbidan på resultatet av den utredning, som nu skall ske, bör verkets fortsatta utbyggnad enligt 1946 års riksdagsbeslut tills vidare anstå. Detta är en ståndpunkt, som jag för min del finner alldeles riktig. Men längre fram i departementschefens uttalande konstateras, att för täckande av driftsförluster ha av medel, som tidigare avsetts till utbyggnad av anläggningarna, tagits i anspråk 3 976 000 kronor, vilket belopp nu måste tillföras bolaget. Varför behöver detta belopp tillföras bolaget? Det har ju redan tidigare avsatts för utbyggnad av anläggningarna. Dölja sig häri utgifter, som måste ske på grund av redan gjorda beställningar, eller rör det sig dock i någon mån om en fortsatt utvidgning av verket?

Jag har också satt ett frågetecken vid förslaget om ett belopp av 2 300 000 kronor att användas bland annat till markförvärv. Behövs det några markförvärv, då man skall stoppa utvidgningarna?

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Detta är, herr talman, de frågor som jag skulle vilja rikta till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet.

Herr KRÜGEL: Herr talman! Jag fattade herr statsrådets yttrande nyss på det sättet, att han hade uppfattat mig så, när jag talade om de skadeverkningar ute i bygden, som uppkommit genom driften vid Kvarntorpsverket, att jag velat påstå att ingenting gjorts från bolagsledningens sida för att åstadkomma en bättring i detta stycke, d. v. s. att eliminera skadeverkningarna. Men så sade jag nog inte. Jag hade för försiktighets skull skrivit ned mitt första anförande, och det lydde i denna del på följande sätt: »De löften om rättelse i detta stycke», — det gäller alltså skadeverkningarna — »som givits från bolagsledningens sida, ha i vissa fall icke uppfyllts.» Detta är ju någonting annat än att bolagsledningen ingenting gjort.

Herr Åkerberg kom också in på denna punkt och sade någonting liknande med herr statsrådet. Han ansåg att jag överdrev, och han var färdig att verifiera sin uppfattning med fakta. Skadeverkningarna på barrskog, lövskog och växtlighet i övrigt voro enligt hans mening inte så stora som jag låtit påskina. Det beror ju på hur man fattar mitt uttalande. Jag skulle också ha velat anförda fakta, men jag gjorde det inte, dels för att inte bli långrandig och dels för att inte upprepa vad jag sagt vid tidigare tillfällen. Men skadeverkningarna äro faktiskt betydande. Jag bor inte långt från Kvarntorp och ser dagligen att den räjong omkring verket, som utsättes för skador, blir större och större. Angreppen på växtligheten gå i första hand ut över barrskogen, som dör. Det blir år för år allt större utsynningar, för vilka bolaget får täcka kostnaderna. För inte så länge sedan hade jag herr Åkerberg med mig i bil till denna trakt, och jag påvisade för honom hur svårt skadegörelsen hade gått ut över planteringar av ädla barrträd och häck av vanlig gran m. m. inom ett avstånd av ungefär en halv mil eller åtminstone fyra kilometer från

Kvarntorp. Herr andre vice talmannen sa' då: detta var någonting förfärligt. Jag vet inte om han nu har glömt tillfället i fråga, men jag hoppas att han kan erinra sig färden och iakttagelsen då.

Nu har jag inte velat anförda detta såsom ett skäl för ett nedläggande av driften vid Kvarntorpsverket — att jag inte vill det gav jag nyss tydligt uttryck åt — jag har bara velat framhålla det sagda såsom en angelägenhet av vikt inte minst för utredningsmännen att uppmärksamma. Det är klart att vi, som bo på trakten, gärna vilja komma ifrån det nu rådande tillståndet, men vi gå inte så långt att vi yrka på driftens nedläggande, därför att dessa skador undan för undan anmäla sig. Så kort se vi inte på denna fråga. Skadorna äro, såsom någon här nyss uttryckte det, överkomliga.

Herr statsrådet talade om fyra olika alternativ. Det fjärde i ordningen, tror jag, formulerades så att man kan förut-sätta, att driften får fortgå men att man måste räkna med vissa förluster. Jag vill då säga, om jag nu återigen får tala på ordsbefolkningens vägnar, att vi ofta resonera om Kvarntorp och dess angelägenheter och att vi inte ha någonting emot utan tvärtom gärna se, att driften vid verket fortsätter men allra helst om den kan bli lönsam. Vi ha varit inne på den tankegången — vi ha inte själva fött den, men vi ha tagit upp den — att det ju ändå finns en hel del förutsättningar för en verkligt lönsam drift. Biprodukterna vid oljeframställningen — jag tänker på kalken, ammoniak och svavlet, anmäla sig här. Varför skulle det inte kunna bli möjligt att via en kemisk industri för bearbetning av dessa och andra avfallsprodukter få fram goda ekonomiska resultat? Det är ju för närvarande ont om kemiska produkter i vårt land, sedan avstängningen från Tyskland blivit så pass effektiv som den är. Man får alltså förut-sätta, att det i vårt land finns behov av ett sådant företag.

Naturligtvis har jag inte därmed sagt, att vi inte gärna vilja bli av med de tråkigheter som vållas av gas och rök. Men vi äro förhoppningsfulla nog att tro att de löften, som vi i detta stycke ha fått,

Ang. arvet efter Karin Svensson från Delsbo socken.

en gång skola kunna infrias. Jag tror att bolagsledningen, såsom herr Åkerberg uttryckte det, har försökt komma till rätta med svårigheterna. Vad jag skulle vilja anmärka på är, att bolagsledningen nog har lovat litet för mycket när det gäller takten i förbättringarna.

Vi ha våra ortsintressen, som vi anse det vara vår rätt att bevaka, men vi bortse därför inte från de större, samhälleliga intressena. Och dessa större intressen äro, såsom jag nyss sade, sådana att vi nu inte vilja nedlägga driften vid Kvarntorpsverket. Vi måste finna oss i att betala den premie, som det kostar att ha företaget i gång, men vi böra på lång sikt sträva efter att om möjligt få företaget lönsamt.

Herr statsrådet **GJÖRES**: Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen med herr Krügel om vad han yttrat beträffande bolagsledningen och skadeverkingarna. Jag har inte på något vis avsett att tillspetsa eller skärpa vad han därvidlag yttrade i sitt förra anförande. Jag var kanske offer för en missuppfattning, men jag tyckte att han sade, att någon ändring inte hade förmärkts beträffande de av honom i föl påpekade förhållandena, och det var i föreställningen att ett sådant uttalande gjorts som jag fällde mitt yttrande. Emellertid noterar jag med tillfredsställelse att herr Krügel dock på denna punkt medger — låt vara att han alltjämt anser att mycket återstår att göra — att man har utrett en del, om än kanske tills vidare inte nog mycket.

Jag begärde närmast ordet för att svara på herr Holmbäcks fråga. Man har tidigare lämnat ett anslag för nyanaffning av material, men såsom redovisas i propositionen har detta anslag till viss del tagits i anspråk för den löpande driften. I det belopp som begäres i dag ingår sålunda till en del — vilket jag märker inte finns specificerat här — även medel som avses för att likvidera redan gjorda beställningar och inköp.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till landsfiskalerna m. fl.: avlöningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.**Ang. arvet efter Karin Svensson från Delsbo socken.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen medgiva,

dels att av den allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter Karin Svensson från Delsbo socken finge avstås ett belopp av 3 000 kronor till vardera av Anders Andersson och Sigrid Eriksson;

dels ock att av den allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter hemmansägaren Per Erik Stålberg från Hanebo socken finge avstås ett belopp av 2 500 kronor till vardera av Anders Wiktor Björklin och Johan Ferdinand Skoglund.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till be-

Ang. arvet efter Karin Svensson från Delsbo socken.

handling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Näsgård* m. fl. (I: 282) och den andra inom andra kammaren av herr *Persson* i Norrby m. fl. (II: 438), vari hemställt, att i vartdera fallet hela kvarlåtenskapen och ej endast vissa belopp av densamma skulle avstås till de personer, som angivits i Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 282 och II: 438 medgiva, att av den allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter Karin Svensson från Delsbo socken finge avstås 5 000 kronor till vardera av Anders Andersson och Sigrid Eriksson,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till nämnda motioner i vad de ej behandlats under a) medgiva, att den allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter hemmansägaren Per Erik Stålberg från Hanebo socken finge i dess helhet avstås till Anders Wiktor Björklin och Johan Ferdinand Skoglund med hälften till vardera.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *Holmström* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i mom. a) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 282 och II: 438 i vad de avsåge den allmänna arvsfonden tillfallna kvarlåtenskapen efter Karin Svensson från Delsbo socken medgiva, att denna kvarlåtenskap finge i dess helhet avstås till Anders Andersson och Sigrid Eriksson med hälften till vardera.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! På denna punkt har jag tillsammans med några kamrater väckt en motion med begäran, att i två fall framställningar från närstående till ett par avlidna skulle bifallas. Framställningarna gingo ut på att

dessa närstående skulle få dela arv, som tillfallit arvsfonden.

I det ena fallet, som härrör från Hanebo socken i Gävleborgs län, har utskottet helt och hållet tillstyrkt vår motion. Arvsbeloppet var 9 400 kronor, och Kungl. Maj:t hade föreslagit att två närstående skulle få 2 500 kronor vardera. Utskottet har nu i enlighet med motionens yrkande föreslagit, att de närstående skola få hela beloppet.

Det andra fallet gäller ett arv från Delsbo socken i Gävleborgs län, som tillfallit arvsfonden, och där har utskottet endast delvis tillmötesgått motionen. Bouppteckningen slutade i detta fall på en summa av omkring 18 200 kronor. Kungl. Maj:t har föreslagit, att två närstående skulle få vardera 3 000 kronor. I motionen begäres, att de skulle få dela arvet i sin helhet, och utskottet har nu föreslagit att man skulle höja beloppet till var och en från 3 000 till 5 000 kronor.

Jag förstår att utskottet i detta fall har följt kammaradvokatfiskalsämbetet, som just har föreslagit denna senare summa. Men jag vill påminna om att länsstyrelsen i Gävleborgs län, som ju måste känna förhållandena bäst, har tillstyrkt att hela arvet skulle få delas mellan sökandena. Länsstyrelsen har visserligen använt den formuleringen, att den icke ville motsätta sig bifall till framställningen, men detta är ju i alla fall avsett att uppfatta såsom ett tillstyrkande. Såsom motivering har länsstyrelsen anført, att sökandena tillhörde den avlidnas närmaste släktingar och att framställningen tillstyrkts av såväl gode mannen för arvsfonden som kommunalnämndens ordförande samt att anledning föreläge till förmodan, att den avlidne icke velat att kvarlåtenskapen skulle tillfalla arvsfonden.

Jag vet inte vad skälet kan vara till att utskottet inte har velat gå med på motionens yrkande i denna del. Utskottet har möjligen tyckt, att 18 200 kronor skulle vara för mycket att dela för två personer i blygsamma omständigheter.

Nu har emellertid en reservation på denna punkt avgivits av herr *Holmström*,

Ang. arvet efter Karin Svensson från Delsbo socken.

som yrkat bifall till motionen, och jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till denna reservation.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av detta ärende inom vederbörande avdelning av statsutskottet, skulle jag vilja i korthet bekräfta vad herr Näsgård förmodade, nämligen att utskottet har funnit att man bör trygga sig till den grund, som kammaradvokatfiskalsämbetets yttrande måste anses utgöra.

I den föregående punkten gäller det inte mindre än sexton fall, och det visar sig där att förhållandena kunna ligga ganska olika till. När det gäller de båda fallen i punkt 2 kan man säga, att det finns en viss gradskillnad i fråga om det ostridigt berättigade i de närståendes arvsanspråk. Vi ha inom avdelningen förmodat, att kammaradvokatfiskalsämbetet har gjort en gradering på grund av ostridigheten och alltså förordat att hela arvet skulle utgå i det fall, där de närståendes anspråk ansetts vara mest ostridiga, medan man i det andra fallet, där något större tvekan om anspråkens giltighet kunnat råda, har föreslagit att 5 000 kronor skulle utgå till var och en av de närstående, varigenom man undgår att skapa alltför vidlyftiga prejudikat.

När vi alltså inom avdelningen föreslagit höjning av arvsbeloppen till vad kammaradvokatfiskalsämbetet förordat, ha vi tyckt att vi gått motionärernas önskemål till mötes på ett sätt, som dock inte är alltför vanligt när det gäller motioner.

Kammaradvokatfiskalsämbetets motivering har också synts oss utgöra en fast grund vid bedömningen av sådana här ärenden. Om ett arvsanspråk är alldeles ostridigt och inga invändningar kunna resas, böra sökandena enligt ämbetets mening få ut hela arvet, men så fort tveksamhet kunnat råda, har ämbetet även i de andra fallen förordat, att olika procentuella andelar av tillgångarna skulle utgå. Om man inte följer en sådan princip tror jag det kan befaras, att

handläggningen av detta slags ärenden i fortsättningen kommer att bli svårare och svårare. Vi kunna ju räkna med att också i framtiden få behandla sådana här ärenden i stor utsträckning, och även med tanke härpå är nog en viss försiktighet tillråddlig.

Med hänsyn till det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag tycker att utskottet skulle kunnat ta lika stor hänsyn till länsstyrelsen i Gävleborgs län, som har kontakt med orsbe-folkningen. Jag kan nämna, att länsstyrelsen har ställt sig tveksam i det fall, där utskottet helt och hållet har tillstyrkt motionen, medan länsstyrelsen i det här ifrågavarande fallet, där utskottet endast i begränsad mån tillmötesgått yrkandet i motionen, har föreslagit att hela beloppet — trots att det gäller över 18 000 kronor — skulle få delas av de närstående.

Jag kan också tillägga att jag har hört från orten, att man är fullt övertygad om att det var den avlidnas mening att upprätta testamente. Hon intogs på lasarettet för en, som man trodde, lindrig åkomma, men där tillstötte komplikationer, och hon dog oväntat och kunde alltså inte göra testamente.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera av de båda momenten av utskottets hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. a) förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ökad järnmalmsbrytning i de norrbottniska malmfälten m. m.

Herr *Näsgård* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66 punkten 2 mom. a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. b) hemställt.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa fordringar, redovisade såsom proprietalanser i medicinalstyrelsens räkenskaper;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående upptagande å riksstaten för budgetåret 1948/49 av ett underskott för luftfartsfonden;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande fonden för förslag till statsverket gjorda

framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till förskott till vissa plankostnader m. m.; samt

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ökad järnmalmsbrytning i de norrbottniska malmfälten m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter, jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 141, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 februari 1948, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar medgiva, att Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund erhöll utvidgad rätt till malmbrytning i den omfattning, som i statsrådsprotokollet föreslagits.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Gavelin* väckt motion (II: 446), i vilken hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 141 framställda förslag måtte besluta, att merbrytningen skulle regleras mellan malmkommunerna Kiruna och Gällivare efter samma grunder som malmavtalet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar medgiva, att Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och Trafikaktie-

Ang. ökad järnmalmsbrytning i de norrbottniska malmfälten m. m.

bolaget Grängesberg—Oxelösund erhöile utvidgad rätt till malmbrytning i den omfattning, som i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 februari 1948 föreslagits,

b) i anledning av motionen II: 446 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Jag skall be att på denna punkt få ställa en fråga till utskottets talesman.

Propositionen innebär, såsom kammarens ledamöter känna till, att LKAB skall få lov att under de följande åren bryta en större kvantitet malm än förut — det skulle sammanlagt under två år bli fyra miljoner ton. Nu är formuleringen av propositionen sådan, att det med en mycket formell tolkning inte skulle vara möjligt att göra en jämkning mellan de båda åren, utan att den tillåtna ökningen skulle vara exakt två miljoner ton det ena året och två miljoner ton det andra året. Nu har från bolagets styrelse anmärkts att det vore önskvärt, om en jämkning möjligen skulle kunna företagas, så att beslutet gällde medgivande att sammanlagt under båda åren skulle kunna få brytas en ytterligare kvantitet av fyra miljoner ton malm.

Jag skulle gärna vilja fråga om man från utskottets sida har någon invändning att göra mot en sådan tolkning av beslutet, att en jämkning mellan de båda åren vid behov skulle kunna företagas.

Herr **JOHANSSON, JOHAN BERNHARD**: Herr talman! Den fråga, som finansministern nu berört, har blivit aktuell efter utskottets behandling av propositionen. Den justering i riktning mot en större brytning det första året än det andra, som önskemålet gäller, stödes av mycket starka sakliga skäl. Om detta önskemål varit känt vid utskottets slutjustering av utlåtandet, skulle vi säkerligen ha intagit ett sådant medgivande i utskottets yttrande.

Nu har utskottet senare under hand fått kännedom om detta önskemål, och det har här i dag framförts från stats-

rådsbänken. Jag vill meddela att jag har samrått med den avdelning, som inom utskottet har förberett detta ärende, och erhållit bemyndigande att förklara, att det från utskottets sida icke möter några hinder att beslutet tolkas på det sätt, som finansministern här har angivit.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av väckt motion angående ersättning till chauffören V. Bjurman för bilskada vid motorplogning;

nr 75, i anledning av väckt motion om anvisande av medel för försök med visst system för elektrifiering av avlägsna bygder och gårdar;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till metallografiska institutet;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1948/49 m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till Elisabeth Kjellbing m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 81, i anledning av väckt motion om viss ersättning till värnpliktige G. I. Lager för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 82, i anledning av väckt motion om ersättning till textilarbetaren E. S.

Nilsson för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 83, i anledning av väckt motion om rätt för idrottsmän, som deltaga i olympiader och landskamper i fri idrott, att av statsmedel erhålla ersättning för förlorad arbetsförtjänst;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till dövstumskolorna;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till överstyrelsen för yrkesutbildning;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till konstfackskolan; samt

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till nybyggnad för statens rättsläkarstation i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av väckta motioner angående vissa frågor rörande nykterhetslagstiftningens utformning, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt framlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis änka;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till Elisabeth Kjellbång m. m., såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet;

nr 26, i anledning av väckta motioner angående provisoriskt pensionstillägg till pensionerade f. d. beställningsha-

vare på försvarsväsendets reservstater; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa kostnader för allmänt kyrkomöte.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion om införande av en svenska folkets nationaldag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner om en översyn av lagen om allmänna barnbidrag och lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn;

nr 22, i anledning av väckta motioner angående de särskilda barnbidragen till änkors och invaliders m. fl. barn; samt

nr 23, i anledning av väckta motioner angående vidgad tillämpning av lagen om särskilda barnbidrag till att omfatta även änklings barn.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om bättre tillgodoseende av landsbygdens intressen och näringar vid arbetstillståndsgivningen.

I sammanhang härmed föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 335, med delgivning av nämnda kammares beslut vid behandling av dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av en där väckt motion i samma ämne.

Första kammaren biföll vad dess tillfälliga utskott i det föredragna utlåtandet hemställt och biträdde andra kammarens i ämnet fattade beslut.

Om ökat brandskydd vid vissa elevhem m. m.

Om ökat brandskydd vid vissa elevhem m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skärpta bestämmelser avseende skydd mot eldfara inom elevhem vid vissa skolor och anstalter.

I en inom första kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 210, hade herr *Lundqvist* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att effektiva bestämmelser avseende skydd mot eldfara inom elevhem vid folkhögskolor och andra internatskolor samt vid barn- och ålderdomshem och liknande anstalter snarast möjligt måtte utfärdas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionen I: 210 icke måtte föranleda någon första kammarens åtgärd.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag måste säga, att jag blev inte så litet förvånad, då jag såg att utskottet hade framställt ett direkt avslagsyrkande i detta ärende. Det märkliga i detta fall är ju, att alla de myndigheter och institutioner, som ha haft ärendet på remiss och haft att yttra sig över motionen, oförbehållsamt ha givit sin anslutning till det angelägna i att få en ändring till stånd i fråga om brandskyddet vid dessa internatskolor, vårdanstalter o. s. v. De flesta ha också reservationslöst tillstyrkt en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet, och även utskottet självt säger sig ju dela motionärens uppfattning om behovet av effektiva bestämmelser avseende skydd mot eldfara inom elevhem vid internatskolor samt vid olika vårdanstalter.

Att utskottet under sådana förhållanden stannar vid ett klart avslagsyrkande på motionen om en framställning till Konungen, tycker jag för min del är ganska anmärkningsvärt. Det enda skäl som utskottet anför för detta sitt stånd-

punktstagande är att utskottet »med hänsyn till nuvarande tidsläge» icke kan tillstyrka, att en sådan framställning göres. Jag vet fuller väl, att det förefinnes svårigheter inom byggnadsmarknaden, och jag förmodar att det är det man syftar till, fastän det inte står i utlåtandet. Det är givet att det kan ligga svårigheter i vägen för vissa önskvärda kompletteringar i byggnadsavseende, men att av den anledningen att det för närvarande finns vissa svårigheter att göra allt precis så, som man ville ha det när det vore som bäst, helt avstå från att göra någonting, förefaller mig vara ganska orimligt. Jag erinrar, herr talman, om att utskottet erkänner, att åtgärder i den riktning som motionen här föreslår äro välbehövliga, men att utskottet det oaktat inte ens vill fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på hithörande spörsmål. Jag tycker att detta är ganska inkonsekvent, och jag hoppas att jag inte är ensam i kammaren om att tycka det. Jag understryker också, såsom socialstyrelsen har gjort, att när det gäller eldsvådor i internatskolor, barnhem, ålderdomshem o. s. v., så är det inte bara stora materiella värden, som stå på spel, utan i sällsynt hög grad också människoliv. Vi ha inom det län jag tillhör i sanning haft tillräckligt sorgliga erfarenheter om hur mycket det brister i detta avseende.

Då erfarenheterna tydligt ha visat, herr talman, att det finns brister i de nuvarande anordningarna, och då behovet av effektivare bestämmelser och åtgärder är vitsordat av både utskottet och samtliga i saken hörda myndigheter, så kan jag för min personliga del, med de erfarenheter, jag nyss talade om, omöjligen ansluta mig till utskottets avslagsyrkande. Jag ber alltså för min del att få yrka bifall till motionen.

Herr SÖDERKVIST: Herr talman! Vid 1947 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion med ungefär samma innehåll som den som nu ligger på kammarens bord. Motionen remitterades till

Om ökat brandskydd vid vissa elevhem m. m.

första lagutskottet, avstyrktes av detta utskott och avslogs av riksdagen. Redan den omständigheten måste ju göra ett tillfälligt utskott ganska betänksamt. Att redan ett år efter det att en liknande fråga har avgjorts i negativ riktning, till på köpet efter behandling i ett ständigt utskott, komma med ett positivt förslag från ett tillfälligt utskott, måste väl kräva ett större mått av mod än man kan tilltro ett sådant utskott.

Emellertid föreligger det även andra skäl till utskottets ställningstagande. Det är inte så, som herr Lundqvist säger, att ingenting har inträffat under de senare åren. Det har ju tillkommit en brandlag, som nog bör ha åstadkommit rätt mycket i den riktning som herr Lundqvist syftar till. I samband med denna brandlag ha vi fått instruktioner för riksbrandinspektören och för länsbrandinspektörerna med tydligt utsagda önskemål om vad dessa inspektörer skola ha att göra, särskilt beträffande äldre byggnader. Vad nybyggnader beträffar är jag förvissad om — vilket också framgår av remissvaren, särskilt från landstingsförbundet — att vid de anstalter och inrättningar, som uppföras av staten, landstingen och kommunerna som byggherrar, alla de åtgärder vidtagas som rimligen kunna begäras för att vid förekommande eldfara skydda det klientel, som herr Lundqvist avser i sin motion. Vidare ha vi väl nu tack vare denna brandlag ute i landets samtliga kommuner brandstyrelser och brandchefer, och jag skulle tro att de i överensstämmelse med sin skyldighet komma att se till, att även de gamla byggnaderna bli försedda med de brandskyddsanordningar som kunna finnas lämpliga och möjliga att anordna där.

Det är således huvudsakligen dessa synpunkter jämte de föreliggande svårigheterna på byggnadsmarknaden, som gjort att utskottet icke för närvarande anser sig behöva föreslå någon skrivelse till Kungl. Maj:t i den riktning som motionären här föreslagit.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! När jag förra gången satt i riksdagen, var jag också under många år ledamot av ett tillfälligt utskott. Jag får emellertid säga att jag inte känner igen de tongångar jag hör i dag från första kammarens första tillfälliga utskotts ärade ordförande, när han uttrycker sin ängslan inför att utskottet möjligen skulle våga sig på att föreslå en sak, som strede emot vad ett ordinarie utskott förra året hade föreslagit och fått riksdagens godkännande av. Jag har inte läst den motion han åsyftade, och jag visste inte om den, när jag kom åter till riksdagen i år.

Jag tycker att varje sak skall bedömas för sig.

Utskottets ordförande sade nyss, att det dock hänt något sedan denna fråga sist behandlades i riksdagen; det har kommit till en brandlag. Ja, det är möjligen ett skäl. Men hur kan det då komma sig, att alla de myndigheter som äro hörda och som väl också känna till detta — i varje fall känner väl statens brandinspektion till det — icke desto mindre anse det vara önskvärt att riksdagen nu skriver till Kungl. Maj:t i saken. Socialstyrelsen, som väl också bör vara litet grand insatt i frågan, har samma inställning och förslag.

Jag tror för min del inte att enbart tillkomsten av denna lag innebär tillräckligt skydd för att inte vid eldsvådor människoliv alldeles i onödan spilles.

Jag har fäst mig vid att utskottet på de sista raderna i sitt utlåtande säger, att »vad äldre byggnader angår förutsätter utskottet att nödig översyn av brandskyddsanordningarna verkställas med tillhjälp av de lokala brandmyndigheterna, så att förefintliga brister successivt avhjälpas».

Jag tillåter mig att fråga: Vilka lokala myndigheter är det, som få del av detta tillfälliga utskottsutlåtande? Och vilka garantier finnas för att de lokala myndigheterna nu i högre grad än tidigare vidtaga nödiga åtgärder för att en betryggande ordning i detta avseende skall skapas? Hade utskottet däremot föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i saken,

Om ökat brandskydd vid vissa elevhem m. m.

hade man ju haft anledning förmoda att i varje fall sådana förordningar eller direktiv hade utfärdats, varigenom de olika organen hade fått sin uppmärksamhet riktad på saken. Men jag tror inte att något större antal av dessa organ ute i landet studera riksdagstrycket så noga, att de kunna få sig en tankeställare på grund av detta utskottsutlåtande med dess negativa inställning till frågan.

Jag upprepar vad jag redan sagt, att även om det i dag inte går att på de gamla byggnaderna åstadkomma alla de förbättringar, som ur brandskyddssynpunkt borde verkställas, så vore det väl all anledning att ändock fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av att något i det hänseendet göres. Jag är också övertygad om att Kungl. Maj:t i så fall hade kunnat om inte helt tillfredsställa behovet, så i varje fall se till att större garantier skapas än som för närvarande finnas.

Herr SÖDERKVIST: Herr talman! Jag kan inte förstå att det är nödvändigt att utskottets utlåtande skall behöva komma under ögonen på vederbörande kommunala brandinstitutioner. De ha ju sin instruktion att följa, och den ålägger dem att tillse att brandskyddsanordningarna äro tillfredsställande för samtliga byggnader. I min lilla hemortskommun finns det också en brandstyrelse, och jag vet att folkskolestyrelsen där har fått påpekanden från brandstyrelsen med vissa bestämda förhållningsregler om hur den skall förfara med en del gamla skolhus.

Av remissyttrandena framgår bland annat vidare, att en så försiktig styrelse som lantbruksstyrelsen inte anser sig kunna tillstyrka bifall till motionen i nuvarande tidsläge. Utskottet har således stöd för sitt ståndpunktstagande även från en del remissinstanser.

Utskottet har givetvis inte någonting emot om det så att säga under hand kan göras en del i den riktning, som motionären föreslår. Men att på en gång ålägga kommunerna att utföra en stor mängd dylika arbeten, utan möjlighet för dem att kunna verkställa vad de åläggas, kan

under nuvarande förhållanden inte vara ägnat att bidra till frågans lösning.

Herr Lundqvist tryckte starkt på att det vore önskvärt att regeringen skulle få sin uppmärksamhet fäst på detta spörsmål. Jag skulle tro att regeringen bör kunna känna till denna sak utan att det blir någon extra påstötning därom.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag skall inte tvista vidare med utskottets ordförande — erfarenheten får väl visa vilka initiativ som komma att tagas på detta område efter den negativa ståndpunkt som riksdagen här intar.

Utskottets ärade ordförande åberopade »en så försiktig styrelse som lantbruksstyrelsen». Ja, den är säkert mycket försiktig. Men jag undrar verkligen, herr talman, om det är riktigt välbetänkt när det gäller en sådan fråga som denna att falla tillbaka på ett utlåtande av den mest försiktiga av de myndigheter, som ha uttalat sig i frågan. Jag tycker att det nog ligger närmare till hands att fästa större avseende vid yttranden, som kommit ifrån dem, som äro närmast ansvariga och som bäst känna till saken, nämligen statens brandinspektion, socialstyrelsen — och kanske även skolöverstyrelsen när det gäller internatskolorna.

Jag har aldrig tänkt mig, att man från Kungl. Maj:ts eller statsmakternas sida skulle ålägga de kommunala myndigheter eller de privata institutioner som finnas att åstadkomma sådant som det i nuvarande situation inte går att åstadkomma. Men det skulle vara förvånansvärt, om det ändå inte ginge att åstadkomma *någon* effektivare ordning på detta område än den, som i dag är rådande.

I varje fall har inte utskottet på något sätt sökt påvisa omöjligheten härav. Det finns inte ett ords motivering för utskottets avslagsyrkande utöver det att man »med hänsyn till nuvarande tidsläge» inte kan tillstyrka, att hotellstadgan tillämpas i alla dessa fall. Det är allt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det

Interpellation ang. tandteknikernas befogenhet.

under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talman, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 215, 219 och 224.

Herr **MANNERSKANTZ** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 218, angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m., avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölles.

Herr *Heiding* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.

Motionen bordlades.

Interpellation ang. tandteknikernas befogenhet.

Ordet lämnades på begäran till herr **LUNDQVIST**, som yttrade: Herr talman! Tandläkarnas verksamhet regleras av kungl. förordningen av den 18 juni 1861 rörande tandläkarkonstens utövning.

Denna förordning har hittills tolkats så, att tandtekniker enligt leg. tandläkares anvisningar och på hans ansvar fått utföra vissa tekniska arbeten, såsom avtryckstagning och inprovning av proteser. Genom utslag av Göteborgs rådhusrätt den 2 oktober 1946, vilket blivit fastställt av högsta domstolen den 27 januari 1948, hava två tandtekniker blivit åtalade och dömda såsom för olovligt utövande av tandläkarkonsten för att de gjort avtryckstagning och inprovning av proteser och andra konstgjorda tänder samt borttagning av tandsten. Genom detta utslag har en ny princip införts, som begränsar tandteknikernas befogenhet i förhållande till vad man hittills avsett vara för dem tillåtligt.

I proposition nr 241:1946 om inrättande av ett andra tandläkarinstitut anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet några principiella synpunkter på avgränsningen av tandteknikernas verksamhet. Han yttrar bl. a. följande (s. 6—7):

»Allmän enighet synes råda om att tandvårdsbehovet icke bör tillgodoses med anlitande av självständigt och på eget ansvar verkssamma tekniker och plombörer eller av tandläkare med differentierad utbildning». — — — »Det är emellertid uppenbart, att tandvårdsutövningen även innefattar en mängd behandlingsåtgärder, i vilka tandläkaren med fördel kan biträdas av lägre kvalificerade medhjälpare, särskilt tandtekniker. I ganska stor utsträckning stå redan nu dylika hjälpkrafter till förfogande. Ej minst med tanke på folktandvården är det av vikt, att den tillgängliga tandläkarkåren utnyttjas effektivt. Dylika hjälpkrafter synas därför böra i så stor utsträckning som anses möjligt anlitas för att från tandläkarna avlasta mindre kvalificerade arbetsuppgifter.»

På samma sätt som läkarna överlåta till sjuksköterskor vissa arbeten inom sjukvården, synas sådana arbeten inom tandvården, vilka kunna utföras av tandtekniker, efter tandläkares anvisningar och på hans ansvar liksom hittills kunna anförtros dessa medhjälpare. För detta talar inte minst den stora brist på tand-

Interpellation ang. tandteknikernas befogenhet.

läkare, som för närvarande förefinnes och som kan beräknas kvarstå inom överskådlig tid och som medför, att de knappa tillgängliga krafterna böra användas så att så stor del av befolkningen som möjligt erhåller god tandvård.

På grund av det sålunda anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig förorda sådan ändring i kungl. förordningen av den 18 juni 1861, att genom högsta domstolens utslag den 27 januari 1948 uppkomna hindret för tandtekniker att på tandlä-

kares ansvar utföra arbeten i samma utsträckning som hittills varit vanligt, undanröjes?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.36 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.